

ГАЗЭТА Выходзіць раз у тыдзень — Ц а н а 50 н. ФЭН.

LE JOURNAL BIELORUSSIEN „LA PATRIE“	DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „DAS VATERLAND“	THE WHITERUTHENIAN NEWSPAPER “THE FATHERLAND,”
--	---	---

№ 20–21 (354–355)

Нядзеля, 26 травеня 1957 г.

ГОД ВЫДАЊНЯ 11

У 40-ую гадавіну сьмерці Максіма Багдановіча

(10. 12. 1891 – 25. 5. 1917)

Сярод беларускіх паэтаў і пісьменьні-каў нашаніўскага адраджэнства Максім Багдановіч займае асобнае месца. Гэтае месца яму вызначаюць як апырычоны ма-стацкі характар ягонае творчасці, гэ-так і рэпрэзентаваны ім пагляд на ма-стацтва і ягоную ролю ў грамадстве.

Беларуская літаратура нашаніўскага пэрыяду была поўнасьцю і беспасярэ-дна пастаўленая на службу нацыяналь-нага адраджэння, была найлепшым ся-родкам нацыянальнага ўсведамленьня народу і найвайстрэйшым аружжам у змаганні за ягоныя нацыянальныя і сацыяльныя правы. Утылітарная фун-кцыя нашай нашаніўскай літаратуры была на столькі шырокая, што гэтая лі-таратура абыймала і канкрэтызавала ў сябе дакладна ўсе адраджэнскія прабле-мы: культурныя, грамадзкія, нацыя-нальныя, сацыяльныя і нават палітыч-ныя. На падставе адных толькі літар-атурных твораў гэтае пары мы сьняны можам найбольш поўна адтварыць усяю шырокую і складаную праграму бела-рускага адраджэнскага руху часоў «На-шае Нівы».

Такое зьявішча ня было ані дзіўным, ані непатэральным. Наадварот, яно бы-ло абумоўлена гістарычнымі патрэбамі часу і тымі абставінамі, у якіх нашыя паэты і пісьменьнікі былі змушаны жыць і тварыць. Вадай што ўсе іншыя народы, што калісьці былі паняволе-ныя і ў сувязі з гэтым нацыянальна па-дупалыя, звычайна пачыналі сваё адра-джэньне ад мастацкай літаратуры і ста-вілі яе поўнасьцю на службу адраджэн-скіх ідэяў.

Тым ня меней, вызначаньне утылі-тарнае ролі літаратурнага мастацтва, як асноўнага ягонага заданьня, не заўсё-ды выходзіла на карысьць апошняму. Такая практыка прыводзіла да таго, што крытэрыяй ацэнкі і карыснасьці лі-таратурнага твору рабіліся на столькі ягоныя мастацкія якасьці, скоьлікі вы-ражаная ў ім ідэя і роля ў яе прак-тычным ажыццяўленьні. Адсюль аста-ваўся ўсяго адзін шаг да вульгарыза-ваньня літаратурнага мастацтва, чаго не змаглі абмінуць некаторыя нашыя аўта-ры. Ня ўсе знаходзіліся на вышыні Ку-палы і Коласа, каб умець гарманійна злучыць у вадно цэлае абодвы гэтыя элементы – мастацкі і утылітарны, без найменшае шкоды для ніводнага з іх.

Максім Багдановіч заняў у беларускай нашаніўскай літаратуры зусім іншае становішча ад ягоных літаратурных су-часьнікаў і папярэднікаў.

Беларуская літаратурная крытыка ча-ста называе Багдановіча «песьняром чы-стае красы». У гэтай характарыстыцы нашага паэты ёсьць бласпэччана шмат праўды. У разуменьні і паэтычнай прак-тыцы Багдановіча літаратурны твор па-вінен быць перадусім мастацкім творам і сьрога аказваць усім чыста выма-ганьням літаратурнага мастацтва. Цьвёр-да трымаючыся такога пагляду, Багда-новіч не адкідаў грамадзкіх або нацыя-нальных праблемаў ў літаратурным творах, адно толькі разглядаў іх у іхнай чыста мастацкай функцыі. Ён таксама не запярэваў, але, наадварот, прызна-ваў вялікае ідэйнае ўздзейваньне літа-ратурнага твору на чытача, але толькі ў тым выпадку, калі гэтае ўздзейвань-не ўспрыималася чытачом, як эстэтыч-нае тэражываньне. «Няма красы без спажытку, бо сама краса і ёсьць той спажытак дэля душы». Вось эстэтыч-нае «крэдо» Багдановіча, выказанае ў ягоным «Апокрыфе» і разьвітае да най-драбнейшых дэталей у іншым ягоным апавяданьні «Аб Іконьніку і Залатару». «Бо ня тое, каго майстра малое, але то-лькі тое, як ён гэта робіць, толькі здоль-насьць і ўлежнасьць яго моцці малюнк-ку хвалу і каштоўнасьць надаваць» — выкладае Багдановіч свае пагляды на істоту і ролю мастацтва ў гэтым апавя-даньні. Такім чынам Багдановіч не ад-кідаў утылітарнай функцыі мастацтва, але ўважаў, што яна павінна дыскрэтна

выплываць зь літаратурнага твору, мець пасярэднае ўздзейваньне, такое, якое насамперш выклікае ў чытача эстэтыч-нае перажываньне, а гэтае апошняе ў сваю чаргу ўзбуджае ў ім патрыятыч-ныя ці нацыянальныя эмоцыі.

Пагляд Багдановіча на мастацтва быў рацыяналістычны. Ён адкідаў рамаа-тычную тэорыю, што галоўным і вызна-чальным фактарам творчага працэсу ёсьць паэтычнае натхненьне. Апрача натхненьня і прыроджаных здольнась-цяў, Багдановіч вымагаў ад аўтара ін-тэлектуальнае веды аб мастацтве і ра-зумовай мазольнай працы над літара-турным творам. Ня ў прыклад усім ін-

спадчыне цэлы рад запраўдных мастац-кіх перлаў, роўных якім дарма шукаць у ягоных літаратурных сучасьнікаў, ня вылучаючы Купалы і Коласа. Такія ягоныя вершы, як шырока ведамыя «Слудкія ткачыкі», «Пагоня», «Зорка Вэнэра», што сталіся найбольш папу-лярнымі нашымі патрыятычнымі песь-нямі або рамансамі, і цэлы рад іншых, назаўсёды астануцца ў нашай літара-туры ўзсрамлі мастацкае дасканаласьці. Пэраўда, ёсьць адна сур'ёзная загана ў творах Багдановіча. Гэта вельмі частая і прыкрыя русьцызмы ягонае паэтыч-нае мовы. Яны выступаюць ня толькі ў Багдановічавым лексыконе і граматыч-

дзячы, аднак, на ўсё гэта, Багдановіч быў глыбокім нацыянальным паэтам і гарачым беларускім патрыётам. Шчы-рыя нацыянальныя пачуцьці і бяз-межная любоў беларускага народу ста-ліся арганічнай часткаю ягонае душы і неадлучным элемэнтам ягонае творчас-ці. Уся тэматыка ягоных твораў была наскрозь беларуская. Апрача асаблівых перажываньняў, філзафічных рэфлек-цяў, лірыкі каханьня, абразоў і зьяваў прыроды, паэта асабліва чула адклі-каўся і на актуальныя нацыянальныя і сацыяльныя праблемы беларускага народу, будучы, падобна як і ягоныя нашаніўскія сучасьнікі, паэтам-адра-джэнцам у поўным значэньні гэтага сло-ва.

Хаця, як было вышэй сказана, адра-джэнская тэматыка апрацоўвалася Баг-дановічам згодна зь ягонымі эстэтыч-нымі паглядамі на істоту і функцыі ма-стацтва, часамі, аднак, і ён ня мог усь-церагчыся абавязваючага ў нашаніўстве літаратурнага прынцыпу аб беспасярэ-днай утылітарнасьці мастацтва. Такія ягоныя вершы, як «Краю мой родны, як выкілаты Богам» або «Зь песьняў бела-рускага мужыка», сваім характарам ні-чым ня розніцца ад аснаўной плыні нашаніўскае паэзіі.

У сваім артыкуле «Забыты шлях» Баг-дановіч пісаў: «Намагаючыся зрабіць нашу паэзію ня толькі мовай, але і ду-хам, і складам твораў шчыра бела-рускай, мы зрабілі-б цяжкую памылку, калі-б кінулі тую вывучку, што нам да-вала сьветавая (найчасцей эўрапей-ская) паэзія... Было-б горш, чым няд-балствам, нічога ня ўзяць з таго, што сотні народаў праз тысячы год зьбіралі ў скарбніцу сьветавой культуры».

Гэтану сваіму пагляду ад неабходна-сьці ўзбагачаньня беларускае літарату-ры найлепшымі ўзорамі сьветавой творча-сьці верна служыў Багдановіч у сваіх творах. Ня гледзячы на сваю юрыдыч-ную асьвету, ён, як глыбокі інтэлекту-алісты і ўсцяж прэжны веды, шляхам самаадукацыі здабыў прунтоўную зна-ёмасць заходняэўрапейскай літарату-ры, як яму сучаснай, гэтак і клясычнай. Трэба думаць, што акраш гэтыя веды і спрычыніліся да выбарленьня вышэй паказанага ягонага пагляду на істоту і ролю літаратурнага мастацтва, на пера-вагу ягоных эстэтычных функцыяў над яе ўтылітарнай роллю і, напасьледак да стаўленьня сьрогіх вымаганьняў да аўтараў. З другога боку, добрае веданьне заходняэўрапейскае літарату-ры памагло Багдановічу прывесіць соб-скай паэзіі найлепшыя ейныя ўзоры і самому падняцца да ейнага ўзроўня. Багдановіч прышчапіў беларускай лі-таратуры найбольш цікавыя жанры і формы ня толькі яму сучаснай, але і клясычнай заходняэўрапейскай паэзіі. У выдадзеным пры жыцьці паэты зборні-ку ягоных вершаў «Вянок» знаходзім асобны разьдзел «Старая спадчына», а ў ім такія ўзоры заходняй літаратурнай клясыкі, як пэнтамэтры, санэты, тры-леты, рондо, актавы, тэрцыны, умеда перанесеныя на беларускую літаратур-ную глебу.

Апрача чыста арыгінальных твораў гэтага тыпу, Багдановіч пакінуў шмат пе-ракладаў і насьледаваньняў найлепшых майстроў сьветнага літаратурнага ма-стацтва. У той час, калі ягоныя су-часьнікі ў сваіх насьледаваньнях і пе-ракладах далей расейскае, польскае ці ўкраінскае літаратуры ня ішлі, у Багда-новіча знаходзім пераклады з антычнай рымскай паэзіі, з Шыллера, Гейнэ, Ар-вера, Вэрлена, Вэргарна, далей з фін-скае, скандынаўскае, гішпанскае, сэрб-скае перскае, а нават японскае паэзіі. Такім чынам Багдановіч першы зьвязаў беларускую літаратуру з пльнямі і да-сягненьнямі сусьветнага літаратурнага мастацтва.

У тым-жа артыкуле «Забыты шлях» Багдановіч далей пісаў: «Але заносіць

(у беларускую літаратуру — Ст. Ст.) толькі чужое, не разьвіваючы свайго — гэта яшчэ горш; гэта знача глуміць на-родную душу... Трэба-ж і нам, бяручы чужое, калі-не-калі даць нешта сваё».

Багдановіч палажыў вельмі моцны на-ціск на тое, каб у сваіх творах даць да-сусьветнай літаратуры «нешта сваё», даць беларускі «народны дух». Гэтану пытаньню прывесці ў ён цытаваны ар-тыкул «Забыты шлях», у якім, як і ўсю-ды, ставіў перад беларускімі паэтамі ве-лікі сьротгі вымаганьні. Вылучыўшы не-калькі літаратурных твораў, аснованых на народнай творчасці, усім-жа астаў-ным кінуў цяжкае абвінавачаньне: «Бел-арускіх вершаў у нас яшчэ ня было, — былі толькі вершы, пісаньня бела-рускай мовай». Каб яны сталіся ўзапраўды беларускімі, нашыя паэты, нэ думку Багдановіча, не павінны адрывацца ад беларускай народнай творчасці, але яе шырака выкарыстоўваць у сваіх ары-гінальных творах. Багдановіч паказаў розныя ўзсы, як можна выкарыстоў-ваць народную творчасць, ад прымі-тыўнага ўплітаньня ў свае творы на-родных песьняў ці іх частак да поў-насьцю арыгінальных твораў, пісаных «беларускім складам», г. зн. народным стылем, або выдзержаных у «народным духу».

Усе гэтыя спосабы мастацкага выка-рыстаньня народнае творчасці шырака рэалізаваў Багдановіч у сваіх собскіх творах і быў першым наватарам у шы-рокім маштабе гэтага творчага мэтаду ў нашай літаратуры. Цыкл ягоных «вер-шаў беларускага складу», цэлы разь-дзел у зборніку «Вянок» «У зачарова-ным царстве», пісаньня ў народным стылі кароценькіх паэмак «Мушка-зеля-нушка і камарык-насаты тварык», «Максім і Маргалена» ці «Страці-ле-бедзь», а так-жа пасобныя вершы, ні-якім цыклем не абнятыя, — гэта, каж-ны на свой спосаб, дасканалыя ўзоры фальклёрысцы нашай паэзіі, гэрэна-тыя пазьнейшымі беларускімі паэтамі.

Ік ведама з характэрных рысаў літа-ратуры нашаніўскага адраджэнства быў зварот да беларускай гістарычнай мі-нуўшчыні. Аднаўляючы ў паэтычнай форме візію мінулай славы і магутна-сьці беларускага народу, нашаніўцы ха-целі ўзбудзіць у народзе страчаную ве-ру ў ягоныя творчыя сілы і пачуцьцё нацыянальнае годнасьці. Вось-жа Баг-дановіч быў адным зь першых, які мі-нуўшчыне Беларусі прывесці рад лепшых сваіх вершаў і, такім чынам, і ў гэтай галіне аставаўся ў поўнай зго-дзе з галоўнымі тэндэнцыямі сваёй эпо-хі. На гэтую тэму ён пакінуў нам нека-лькі вершаў з цыклі «Старая Беларусь» у зборніку «Вянок», успомненнае апавя-даньне «Аб Іконьніку і Залатару» ды слаўныя вершы «Пагоня».

Напасьледак, Багдановіч быў першым поўнасьцю кваліфікаваным беларускім літаратурным крытыкам і літаратурным тэарэтыкам. Ягоныя агляды сучаснай яму беларускай літаратуры былі суро-вай, але справядлівай і правільнай ацэ-най твораў нашаніўскіх паэтаў і пісь-меньнікаў. Ягоныя ацэнкі і характа-рыстыкі былі амаль поўнасьцю прыня-тыя і пазьнейшай прафэсіянальнай бе-ларускай літаратурнай крытыкай.

Вялікім ударам для беларускае літа-ратуры была перадачасная сьмерць Баг-дановіча. Ён памёр, пражыўшы ўсяго дваццаць пяць гадоў, у буйным роскві-це сваіх творчых сілаў. Беларускай лі-таратуры такім чынам ён ня змог даць усяго таго, што даць маўіў і даць мог. Таму ягоная перадачасная сьмерць — гэта асабліва балючая страта для нашае літаратуры і культуры наагул.

Але ня гледзячы на тое, што бязлі-тасная сьмерць рана абарвала сьмелы ўзьлёты нязвычайна таленавітага песь-няра, роля і значэньне Багдановіча ў бе-ларускай літаратуры вялізарнае. Гэтая

(Заканчэньне на 2-ой бачыне)

М. Багдановіч у маладосьці. Побач — аўтаграф-верш паэты

шым нашаніўскім «паэтам-самародкам» ці «паэтам з Божэе ласкі», ён зьявляў асаблівую ўвагу на працу дзеля тэхніч-нае беззаганнасьці верша. У вершаваным «Дісьце да Ластоўскага» Багдановіч пі-саў:

Уменьне да ігры Сальеры здабываў
Празь мерны, нудны труд; ці спраўды
забіваў
Ён гэтым талент свой, як бачна з думак
драмы?
Адкажа іскрыпка нам. Стоката, фугі,
гамы
Шмат год калісь на ёй Сальеры выва-
дзіў
І моцна йграньнем тым іскрыпкі зык
зьмяніў.
Ямчэй яна гудзіць. Пявучых згукіў сіла
Праз доўгія гады яе перарабіла,
І, тымі сьпевамі яна напаіла,
Навекі чулаю зрабілася яна.

Выходзячы з такога гледзішча, што праца над мастацкім творам ня толькі не забівае натхненьня, але ўносіць яго на недасяжныя вышыні і тым самым павялічвае мастацкае ўздзейваньне старанна апрацаванага твору, Багдановіч у вершы «Песьняру» ставіць перад бе-ларускімі паэтамі суровыя вымаганьні:

Трэба з сталі каваць, гартаваць гібікі
верш,
Абрабіць яго трэба зь цяпленнем.
Якударыш ты ім, — ён, як звон, зазвініць.
Брызнуць іскры з халодных каменяў.

Апавяданьні «Апокрыф» і «Аб Іконь-ніку і Залатару», а таксама вершы «Ліст да Ластоўскага» і «Песьняру» — гэта прыбраныя ў літаратурную форму тэа-рэтычныя трактаты аб мастацтве. Вы-казаныя ў іх эстэтычныя пагляды на мастацтва Багдановіч старанна рэаліза-ваў ува ўсіх сваіх вершах. Дзякуючы гэтану, ён пакінуў у сваёй літаратурнай

ных формах, але палажылі моцны адбі-так і на сінтаксічным складзе мовы па-эты. Л. Клейнборт, падчыркаваючы бе-ларускасць мовы Купалы ў вадрозь-неньні ад мовы Багдановіча, у сваёй працы «Молодая Белоруссия», выдадз-най у Менску ў 1928 годзе, пісаў: Пера-лажыць Багдановіча на расейскую мо-ву... што ад яго астанецца? Шмат разумецца... А вазьміце выбраныя творы Купалы, у перакладзе расейскіх паэтаў, пад рэдакцыяй І. В. Белаўсав... Што аталоса ад Купалы? На столькі-ж мала, што і ад перакладаў Шэўчэні сабраных тым-жа рэдактарам, Перадусім перакладальнікам стала ўпоперак даро-гі мова, якой ня знойдзецца ў ніводным лексыконе, але ўсё-ж знойдзеце ў ве-ршах нашага паэты».

Гэтая, бласпэччана вялікая загана твораў Багдановіча была зусім ад яго незалежная. Паэта выйшаў зь бела-рускай інтэлігенцкай сям'і, у якой гава-рылі дома звычайна парасейску. Таму Багдановіч ня выняс веданьня роднае мовы ані зь сямейнага асяродзьдзя, ані не навучыўся яе ад народу, зь якім бес-пасярэдня стыкнуўся, маючы ўжо калі дваццаціх год і будучы ўжо аўтарам ладнае часткі сваіх твораў, але наву-чыўся беларускае мовы на палставе лі-таратурных твораў беларускіх паэтаў, газэты «Наша Ніва» ды беларускай на-роднай творчасці. Ня жывое, але кніж-нае вывучэньне беларускае мо-вы, пры агульным паслугоўваньні ра-сейскай мовай, і было няўхільнай пры-чынай ейных русьцызмаў.

Паходжаньне Багдановіча з абруселае інтэлігенцкае сям'і, ягоная доўгая ізлі-цыя ад беларускага краю і народу, а так-жа расейскае школьнае выхаваньне стваралі ўсе перадумовы для таго, каб Багдановіч у сваім адчуваньні стаў: Расейцам, у найлепшым выпадку абья-кавым да беларускае справы. Ня гле-

Лекі залежаць ад лекараў

«Пытаньне, якому трэба больш увагі» М. Вярбы ў № 341-м «Вацкаўшчыны» і «Бачым хваробу, а чым лячыць?» К. Стагіча ў № 348 «Вацкаўшчыны», таксама як і карэспандэнцыя сп-ні Жызьнеўскай аб міжнародным фэстывалі танцаў ў Пэарыі й прыпісваньне здабыткаў Беларусі на карысьць «старэйшага брата», закранулі праблему першараднае вагі, над якой мы сьведамая палітычная беларуская эміграцыя, што бязупынна вядзе змаганьне за вызваленьне нашае бацькаўшчыны, павінны глыбака застанаўліваць і належна яго вырашаць.

Усе тры вышменаваныя аўтары далі шмат яркіх прыкладаў, як сьведама й нясьведама чужынцамі калечыцца нашыя здабыткі на культурным і палітычным полі і, найбольш асноўнае, якая глыбокая ігноранцыя што да спраўданага твару Беларусі, ейнае культуры й палітычных імкненьняў беларускага народу паўне на чужыне. Можна было-б прыводзіць яшчэ дзесяці прыкладаў гэтага — кажны з нас, які назірае чужыя гэта і асабліва дачыненыя гэтага сьвету да нас, Беларусі, або яго паінфармаваныя аб нас, мае іх вялікую колькасць. Але калі-б мы толькі на гэтым спыніліся, а не стараліся знайсці тых лекаў, каб зарадзіць выразнаму злу, дык ці варта было-б наагул дадзеную праблему закранаць.

Перш за ўсё прыходзіцца сьцьвердзіць наступныя факты:

1) На чужыне існуе вялікая ігноранцыя што да Беларусі, улучаючы сюды ўсе аспектны ейнае гаспадаркі, гісторыі, культуры й палітыкі, разам з палітыкай беларускага вызвольнага руху. Гэта ігноранцыя створаная няспрыяльнымі для нас гістарычнымі абставінамі.

2) У шматлікіх дэмакратычных краінах існуюць антыбеларускія плыні, што змагаюцца з пашырэннем праўдывае й карыснае прапаганды аб Беларусі ды, калі гэтае змаганьне ня мае выглядзе на посьпех, культурныя здабыткі беларускае эміграцыі стараюцца прыпісаць Расейцам (як у выпадку з кружэцкімі). Носьбіты гэтых плыняў рэкрутуюцца ў найбольшыя меры з аспрэчваньня расейскай эміграцыі або з тых камэрцыйна-фінансавых інтарэсаў, якія ў будучай адзінці і недзялімай дэмакратычнай(?) Расеі бачаць лепшыя шансы нажывы, чымся ў шматлікіх незалежных нацыянальных дзяржавах, якія, верым, паўстануць на руінах расейска-бальшавіцкае турмы народаў.

Абраз быў-бы няпоўны, калі-б мы не адзначылі, што на чужыне маею таксама шматлікіх прыхільцаў, якія ў меру сваіх магчымасьцяў стараюцца дапамагаць нам у вызвольным змаганьні, а таксама ў пашырэнні правільнай інтэрпрэтацыі беларускага ймя і ўсяго, што зьяўляецца з запраўдным тварам нашай бацькаўшчыны й вызвольным змаганьнем ейнага народу. Шэрагі гэтых прыхільцаў мы павінны пашыраць і далей на іх апаўраца.

Цяпер-жа найбольш асноўнае: прапагандовая праца, ці тыя лекі.

Перш за ўсё, канстатуючы шкоднасьць накінутага нам Расейцамі нацыянальнага назову ў прапагандзе нашай культуры й вызвольнага змаганьня беларускага народу на чужыне, трэба асьцерагацца, каб у сваёй працы мы не нарабілі больш шкодаў чым карысьці. Мы ўважаем, што было-б шкодным, бяручы на ўвагу нявыгодныя абставіны, у якіх нас ворагі змусілі вёсьці зь імі барацьбу, старацца адрадзіць адзін з нашых гістарычных назоваў. Гэта ўвяло-б сярод зацікаўленых намі чужынцаў немалы хаос ды й бяручы нашы наўныя скромныя сілы, навет выглядала-б непаважна. Зьмена назову магла-б адбывацца толькі ў вольнай незалежнай Беларусі. Мы ўжо бачылі ці адну такую спробу, як да другой так і пасля другой сьветавой вайны, і ведаем шкодныя вынікі іх. Памінаючы навет туго блытаніну, у якую мы ўвялі-б у дачыненні да сябе чужынцаў, гэта было-б ізноў-жа ці не найлепшай зброяй, якую мы далі-б у рукі розным варожым дыверсіям у беларускіх нацыянальных аспрэчваньнях на эміграцыі. Дзея таго думку сп-ра Стагіча што «лепш позна чым ніколі» выпадае адкінуць. Паколькі навуковая й добра абгрунтаваная прапаганда ды папулярызаваньня аднаго ці двух нашых гістарычных назоваў сярод нас самых і чужынцаў ёсьць на часе, пастолькі такі радыкальны крок, як зьмена нашага нацыянальнага назову, у цяперашніх нашых абставінах была-б для нас больш шкодна чым карысная.

Застаецца тады тое-ж старое: як пашырыць сярод чужынцаў праўду аб Беларусі, ейнай культуры, гаспадарцы й палітычных імкненьнях беларускага вызвольнага руху?

Хачу зазначыць, што пад нашай прапагандовай працай на чужыне маю на думцы прапагандаваньне нашых ідэяў

сярод шырокіх масаў. Лішнім было-б успамінаць, што да гэтага часу мы здабылі і цяпер здабываем кантакты з дэмакратычнымі ўрадавымі й поў-урадавымі дзейнікамі з мэтай праводжаньня нашай палітычнай працы. У вольных дэмакратычных краінах ёсьць тры асноўныя сяродкі масавай камунікацыі ці пашырэння прапаганды й культуры: 1) тэлевізія й радыё, 2) тэатр у яго розных формах, 3) друкаванае слова.

Затрымаемся па чарзе над кожным пасобку й паглядзім якія зь іх мы маем магчымасьці й павінны старацца выкарыстоўваць.

Цяжка запярэчыць, што тэлевізія зьяўляецца сьняня ці не асноўным сяродкам масавай прапаганды ў такіх заходніх краях як Задзіночаныя Штаты, Ангельшчына, Канада й Францыя. Шэрагі тэлевізійных глядачоў растуць і будучы расьці з кожным днём. Амэрыканец і Канадаец ці Ангелец праводзіць мо' найбольшую колькасць свайго часу пасля працы каля тэлевізійнага апарату. На вялікі жаль, гэты сяродак масавай прапаганды даступны толькі багатым камэрцыйным інтарэсам ці дзяржаўным карпарацыям і для нас, што ня маем падтрымкі вялікага капіталу, ён недаступны. Радыё для нас больш даступнае, але, нажал, да гэтага часу мы ў гэтай галіне ня выявілі належнай ініцыятывы. Ёсьць вялікія згушчаныя асяродкі беларускай эміграцыі, ёсьць таксама й пэўная колькасць прадпрыемстваў у руках Беларусі, якія маглі-б забяспечыць прынамсі штоднядзельныя рэгулярныя праграмы ў беларускай мове. Ёсьць таксама й дзяржаўныя радыёвыя сеткі, якія хоць нерэгулярна, але ўсё-ж могуць даваць нам змогу (і ўжо ёсьць прыклады гэтага) шырыць праўду аб Беларусі сярод жыхарства гэтых краінаў, ці навет пашыраць беларускія песьні з прыхільнымі для нас камэнта-рамі. На вялікі жаль, гэта галіна — радыёвая, застаецца да гэтага часу цалінай і чакае зь беларускага боку сваіх пільнаў, каб яе апрацаваць і выкарыстаць.

На полі тэатральнай дзейнасьці ня маем да гэтага часу надта чым пахваліцца. З дагэтуляшчай практыкі нам ведама, што ці не найбольш эфэктыўнай формай прапаганды беларускага ймя й нашай культуры, як культуры наскрозь апырчонай ад расейскай, сярод чужынцаў зьяўляецца нашае народнае мастацтва — перадаўсім народныя танцы й песьні. Але колькі нам на гэтым адрэзку зроблена? А колькі-б мы маглі пры належным стараньні і добрай ахвоты зрабіць... Прыпомнеце хаця-б адзін з выступаў нашых танцавальных гурткоў ці сьпевакоў на нашых нацыянальных акадэміях, канцэртах ці інтэрнацыянальных фэстывалях танцаў і музыкі. Рэакцыя чужынцаў заўсёды вельмі прыхільная. Гэткімі выступамі прамаўся ці

адзін ужо лёд ды навізалася ці адналучнасьці і стварылася зразуменьне. А ці гэты сяродак — сяродак нашага багатага тэатральнага народнага мастацтва мы выкарыстоўваем як сьлед і ў межах нашых наўных сілаў? Нажаль, не. Тут таксама ініцыятыва належыць да нашых лякальных арганізацыяў. Трэба каб яны на гэта звярталі большую, калі не асноўную ўвагу.

І, на канец, апошняе, але бадай-што найважнейшае — друкаванае слова. Тут, на нашу думку, ляжаць нашыя найбольшыя магчымасьці.

Друкаванае слова, у якіх-бы то ні было формах, можа быць паводля сваіх крыніцаў дваякае: 1) выдаванае й пашыранае нам і за нашыя сяродкі; 2) выдаванае й пашыранае чужынцамі.

Для нікога з нас ня ёсьць тайніцай, што ў галіне выдавецтва ў чужых мовах нам зроблена жажліва мала. Да сьняншлага часу, пры павярхоўным азнайменьні чужынца зь беларускаю праблемаю (у дадзеным выпадку англамоўнага) прыходзіцца карыстацца й мець з сабой, як быццам візытоўку, калішнюю выданую ў Лёндане лятучку аб Беларусі пад заг. «Беларусь пад расейскай акупацыяй». Яна на пачатак і дастаткова. Але, калі вас папросяць далейшых дэталёных інфармацыяў, дык дзе вы знойдзеце той інфармацыйны матэрыял? На вялікі жаль, да гэтага часу мы не змаглі здабыцца на хоць-бы скромныя чужамоўны часаліс, не гаворачы ўжо аб кніжках ці ілюстраваных выданьнях. А ці гэта ляжыць у нашых магчымасьцях? Існа, што так.

Чужамоўныя часалісы ці газэты ня ставіцца да нас ужо як так няпрыхільна, як аб гэтым робіць уражаньне сп-р Стагіч. Справа тут іншая. Возьмем для прыкладу Задзіночаныя Штаты. Журналістычныя сілы тут згуртаваны ў сындыкатах. Усе пэрыядычныя выданьні і чэрпаюць патрэбныя ім паводля пляну матэрыялы з гэных сындыкатаў і дарма некаму з нас пастарацца напісаць адзін ці другі артыкул ды паслаць у газэту, пабожна і з надзеяй чакаючы, што а мо-ж замесцяць. Дарма. Але ёсьць тут іншая дарога. І дзея гэтага ня трэба купляць месца сярод абвестак, як успамінае аб гэтым сп-р Стагіч. Усе часалісы й газэты маюць сваіх экспэртаў (у двукосьях ці без), якія займаюцца, калі ня стала, то прынамсі часткова ўсходнім праблемамі. Пад усходнім праблемамі ў дадзеным выпадку трэба разумець розныя праблемы панявольных бальшавізмам народаў і бальшавіцкае палітыкі. Для прыкладу падам пару такіх экспэртаў: у Нью Ёрку — сп-р Сульцберггер, Дарота Томсан, у Лёндане — Эдвард Кронкшоў. Ці-ж мы не маглі-б на іх уплываць? Як уплываць? Пэрыядычна пастачаць ім матэрыял аб Беларусі ў васьвятленьні дзейніцаў зь

Беларуская мова на экспарт

Апошнім часам вакол пытаньня чысьціні беларускае мовы на бачынах савецкае прэсы разгарнулася цэлая дыскусія. У ёй выказваецца шмат слухных заўваг ды выцягваюцца на сьвет Божы цэлыя залежы моўнага пустазельля, адмыслова культываванага па лініі бальшавіцкае «нацыянальнае палітыкі» на Беларусі. Але тыя, што займаюцца русьцызмамі ці правінцыяналізмам у Менску, напэўна і не падазраюць, якую палітыку ў дачыненні да беларускае мовы вядзе савецкае міністэрства замежнага гандлю і замежнае прапаганда. І калі гутарка йдзе ад чысьціні беларускае мовы, дык ёсьць факты надзвычай цікавыя і паказальныя.

Вось-жа, калі ў савецкай Беларусі нашу мову засьмечваюць галоўным чынам русьцызмамі ды штучнымі наватворами, дык заграўнай савецкай прапаганда яшчэ раз выкрыўляе яе, часамі

лягерау беларускага вызвольнага руху. Гэта зусім магчыма. На гэта ня трэба капіталу. Больш таго — навет ня трэба надта цесных кантактаў. Дзея гэтага патрэбная дэталічна прадуманая з нашага боку, на далёкую будучыню плянавая й сыстэматычная прапагандовая праца. Вось цяпер на гэтым апошнім я і хачу спыніцца.

Ёсьць яшчэ маленькая магчымасьць прапаганды Беларусі ў праўдзівым сьвятле сярод чужынцаў, якой аніяк нельга памінуць. Кажная газэта, ці часаліс мае свой «вокс популі». З назіраньняў прыходзіцца сьцьвердзіць, што гэта адна дзялянка ў газэтах і часалісах, якой чытачы ў найбольшай меры цікавяцца. Звычайна й бывае яна замешчана тут-жа побач рэдакцыйных артыкулаў. Туды лёгка і часта можна прасоўваць свае думкі адносна актуальных справаў. А колькі-ж гэтых актуальных падзеяў можна навізаць да нашай балючай беларускай праблемы, асабліва ў цяперашнім бурлівым часе. Аўтару гэтых радкоў гэтак не адзін раз ужо прыходзілася рабіць з добрымі вынікамі. Для прыкладу, у Таронта важнасьць гэтай дзялянкі ў чужой прэсе вельмі добра зразумелі ўжо ня сьняны й з посьпехам стараюцца выкарыстоўваць больш на шкodu чымся на карысьць беларускаму вызвольнаму руху, нясплаўны тут дубабары-хмараўцы. Ці раз прыйшлося ўжо адбывацца ад іхных нападаў у чужой прэсе. Але-ж, благое зелье скоры стараецца закараніцца на добрай ніве.

Перш за ўсё мусім сабе ўдзімці асноўнае: каб наша праца сярод чужынцаў дала пажаданыя й плённыя рэзультаты, каб шырокія масы чужынцаў прыхільна ставіліся да нас і разумелі нашыя праблемы, праца гэта мусіць быць сцэнтралізаваная, плынавая й сыстэматычная. Ня толькі пажаданым было-б, але з вагі сваіх абавязкаў павінен быў-бы за гэта

(Заканчэньне на 7-ай бач.)

За мінулы тыдзень

(пе) Заходняя прэса шырока камэнтавала апошнія папярковыя атакі ўраду Савецкага Саюзу, якія выявіліся ў шматлікіх нотах Булганіна амаль да ўсіх заходня-эўрапейскіх дзяржаваў. Розныя камэнтарты парознаму тлумачылі гэтую акцыю. Шматлікія камэнтарты, часткова слухна, бачылі тут імкненьне савецкага ўраду спараліжаваць работы ў кірунку ўмацненьня арганізацыі НАТО і іншых супрацькамуністычных саюзаў. Іншыя дашукоўваліся ў гэтым прапаганды, разлічанай на нутраны ўжытак Масквы.

Усё гэта магло быць пераконваючым да сёмай сьсі Вярхоўнага Савету СССР, аднак пасля гэтай падзеі да гэтага ўсяго дайшлі новыя элемэнты, якія кідаюць больш сьвятла на мэты й намеры маскоўскіх сатрапаў.

Ведаем, што тэзы Хрушчова абмяркоўваліся на ўсялякіх сходах і мітынгх у Савецкім Саюзе й што да іх была дачэпленая этыкета якойсь нячыванай у сьвеце дэмакратычнасьці, быццам-бы яны былі вынікам нейкай грамадзкай думкі народаў Савецкага Саюзу.

Рэч зразумелая, што гэтыя ўсе хрушчовскія, а можа, лепш скажушы, хрушчовыя, тэзы — абсалютная ліпа, калі ходзіць аб дэмакратычнасьць, аднак яны маюць першараднае значэньне ў перабудове структуры савецкай эканомікі.

У мінулым тыдні Вярхоўны Савет СССР зацьвердзіў новы плян Хрушчова «Аб далейшым паліпшэньні арганізацыі кіраваньня прамысловасьцяй і будаўніцтвам». Згодна з гэтым плянам, мае быць да грунту перабудаваная ўся сыстэма кіраваньня савецкай прамысловасьцяй і будаўніцтвам. Дзесяцікі міністэрстваў будучы зьліквідаваныя, дзе-

сяткі іншых спалучаныя зь некалькіх у адно, установы плянаваньня й кіраваньня маюць быць перанесеныя «бліжэй да прамысловасьці». Адным словам, гігантычны апарат кіраваньня мае быць развалены да фундамэнтаў і нанова перабудаваны. Мае быць створана 92 рэгіянальных гаспадарчых рады, якія пярыймуць функцыі цэнтралі. Усё гэта вялізарнае мерапрыемства мае быць праведзена ў рэкардна кароткім часе — да першага ліпеня гэтага году.

Няма сумлеву, што гэта вялізарнае мерапрыемства робіцца з гледзішча на нутраныя справы Савецкага Саюзу, дзе цэнтралізацыя й вялізарны, нярухавы бюракратычны апарат стварылі абсурднае, амаль камічнае палажэньне.

Аднак нельга зачыняць вачэй і на вонкавыя й стратэгічныя прычыны гэтай акцыі. Калі ўва ўмовах атамнай вайны збамбардаваньне сталіцы каннай краіны сьвету можа давесці да сур'ёзнай дэзарганізацыі эканамічнага жыцця гэтай краіны, дык для камуністычнага блёку камплетнае або навет частковае разбурэньне Масквы, пры старой сыстэме кіраваньня азначала-б катастрофу. Тут ужо навет справа ня ў тым, што Масква зьяўляецца цэнтрам, дзе знаходзіцца вярхоўнае кіраўніцтва ўсяго падкамуністычнага сьвету; але пры існуючай да гэтага часу сыстэме кіраваньня ўсё галіны прамысловасьці былі кіраваныя зьверху — з Масквы. Таму ханя-бы часовае вызліманьваньне з жыцця маскоўскага апарату было-б раўназначным з поўным спараліжаваньнем эканомікі Савецкага Саюзу або і ўсяго камуністычнага блёку. Новы падзел Савецкага Саюзу на эканамічныя раёны дасьць змогу савецкай эканоміцы быць больш элястычнай і абароназдольнай, бо зьлікві-

даваньне аднаго ці некалькіх цэнтраў яшчэ не стварае катастрофы.

Вельмі характэрнае тое, што калектыўнае кіраўніцтва намеціла такі кароткі тэрмін гэтай каліасальнай перабудовы. За паўтара месяца пераарганізаваць усё нутранае жыццё 200-мільённай дзяржавы — тэмы сапраўды рэкардовыя.

І нічога дзіўнага. У часе гэтай рэарганізацыі ўрад Савецкага Саюзу будзе, як чакавек, які зь вялізарнай колькасцяй рознага прычымдальля пераяжджае на новую кватэру й камплетна ня ведае, дзе што ў яго знаходзіцца. Пад пагледдам стратэгічным гэты стан можна прыраўнаць да стану зьвяра ці птушкі ў часе лінненьня, які, як ведаем, вызначаецца слабасьцяй. У гэтым часе якая-колечы інтэрвэнцыя звонку магла-б спрычыніць катастрофу. Хаця Масква ўжо пераканалася, што заходні сьвет ня зробіць ніякага агрэсыўнага кроку, аднак ня хоча рызыкаваць, бо калі-б для ўсякага іншага ўраду вайна магла быць толькі прайгранай, для маскоўскіх сатрапаў гэта значыла-б канец існаваньня.

Тут трэба і шукаць прычынаў апошняй актыўнасьці савецкай дыпламатыі й шматлікіх нотаў Булганіна. Ствараючы гісторыю навокал атамнай небясьпекі й агульнага разбурэньня, Масква мае надзею адцягнуць увагу заходняга сьвету ад нутраных падзеяў у Савецкім Саюзе і небясьпечнага стану ў сувязі зь перабудовай ўсяго гаспадарчага жыцця.

Рэч зразумелая, трудна спадзявацца, каб Захад здабыўся на якую-колечы энэргічную акцыю ў вадноснах да бальшавізму, аднак трэба жадаць, каб навет у гэтым небясьпечным для сябе часе бальшавікі, маўляў той, крутам-мутам, не здоблілі новых пазыцыяў, абдурьнушы лёгкадумных і наўных эўрапейскіх джэнтльмэнаў...

да непазнаньня. А тымчасам, беларуская мова — гэта мова, якая мае свой самабытны і сталы твар, гэта мова з багатай літаратурнай і культурнай традыцыяй мова, шматмільённага народу ўрэшце — мова, хоць і фікцыйнае, савецкае рэспублікі-дзяржавы, якая нібыта карыстаецца раўнапраўем і пашанай нароўні зь іншымі мовамі.

Але аб раўнапраўі гаворыць толькі савецкая прапаганда. У заграўнасьці-ж справы выглядаюць вась як:

Па цэлым заходнім сьвеце, галоўным чынам у сталічных гарадох, распаўсюджваюцца савецкія грамафонныя пліткі. Між імі, зразумела, пападаюцца часта і беларускія народныя песьні. Пліткі гэтыя вырабляюцца ў СССР на «Ап-релевскім заводе», і дзея таго, што яны прызначаныя заграўніцу, надпісы на іх робяцца парасейску і паангельску. Аднак, сам назоў народнае песьні пішацца ў мове таго народу, з творчасці якога бярэцца гэтая песьня. Значыцца, загалоўкі беларускіх народных песьняў (узятых ў дзвукосе) пішацца пабеларуску. Але як пабеларуску! Трэба быць Беларусам, каб пазнаць на гэтых плітках пакалечаныя твар свае мовы. Загэе чужынцы, які зацікавіцца намі, узьішы ў рукі гэтыя пліткі, дойдзе да падобнага вываду, як аўтары аднаго амэрыканскага географічнага школьнага атласу, у якім напісана, што Беларусы ня маюць свае мовы, што іхнай роднай мовай ёсьць мова расейская й польская.

Для нагляднасьці возьмем некалькі гэтых «рэпрэзэнтацыйных» савецкіх плітак.

Вось беларуская **народная** песьня, запісаная на плітцы нумар В-18820. На ёй такі надпіс-загалолак (зразумела) гэта мае быць пабеларуску): «**Ходзіт** пава па вуліцы» (замест «**Ходзіць** пава па вуліцы»). З другога боку гэтае пліткі другая песьня: «Гыля-гыля **шэрі** гусі». У слове «шэрі» дапушчана няхлौнная памылка: у беларускай мове пасля «р» ніколі ня пішацца «і», а заўсёды пішацца «ы»; гэта адно з самых асноўных правіл нашае мовы! На плітцы нумар В-16619 пададзена беларуская народная песьня: «Ой у полі **іўка**»... Беларуска-народная песьня пад нумарам В-14304 карыкатурна завецца: «Ци, усе луги **пакошани**» — (усюды замест «і» беларускага фігурыю чамусьці «и» расейскае). Плітка «В-9324» на адным баку мае «Сонца яснае усходзіла», а на другім — «Яснае сонце захацілася». На іншых плітках можна знайсці ў назовах беларускіх песьняў «**моя**» замест беларускага «мая», «**віноградзе**» замест «вінаградзе» і да таго падобныя выкрыўленьні. У вадным і тым самым назове беларускае народнае песьні «Хадзіў», блудзіў казак» «хадзіў» пішацца праз «дз», але «блудіў» пішацца «ді», што зьяўляецца самай грубай памылкай у беларускім правапісе.

І трэба быць або невукам, або савецкай прапагандай, каб дапушчаць такую няпільнасьцяў ды такое абразьлівае і няхлौннае абыходжаньне з мовай нашага народу.

Ня верыцца, каб «Апрелевский завод», які выпускае такія моўныя фабрыкаты на экспарт, ня мог знайсці сабе пісьменнага Беларуса. Таму ўся гэтая гісторыя зь беларускімі пліткамі заграўнай выглядае на сьведама праводжаную акцыю дзыньфармацыі заходняга сьвету пра наш народ і пра нашу мову.

Чаму-б не зацікавіцца гэтай справай рэдактарам менскае «Літаратуры і Мастацтва»?...

Я. Запруднік

У 40-ую гадавіну сьмерці Максіма Багдановіча

(Заканчэньне зь 1-ай бачыны)

роля вымяраецца не адным, а цэлым раддам літаратурных дасягненьняў, якія ён прынёс маладой беларускай літаратуры. Ён для яе цэнны і заслужаны і як глыбока нацыянальны паэта, і як незвычайны ў сваім часе мастак і эстэтык паэтычнага слова, і як запраўдны наватар у цэлым радзе літаратурных плыняў, і, напаследак, як аўтар, які зьвязаў беларускую літаратуру зь літаратурным мастацтвам заходніх народаў і ўзьвёў яе на эўрапейскую вышыню. Але адначасна аставаўся ён верным сынам сваёй эпохі, як нахванівец і адраджэнец.

Мы прывыклі на чае нашае ня толькі нашаніўскае, але й наагул навачаснае беларускае літаратуры ставіць толькі двух вялікіх яе прадаўцоў — Купалу й Коласа, прыносячы гэтым не малую шкоду нашай літаратуры й робячы незаўважэную крыўду Багдановічу. Не аб вядучай двойцы, але аб тройцы, якая ўзяма на сябе дапаўняе і ў роўнай меры рэпрэзэнтэу нашу навачасную літаратуру, таварыч належыцца: аб Купале, Коласе і Багдановічу. Гэта тымбольш, што літаратурная спадчына Багдановіча, апрача ўсіх іншых дадзеных, не абцяжараная антынародным савецкім элемэнтам, які буй прымусова накінуў Купале й Коласу ў вапощніа гады іхнага жыцця і творчасці.

Ст. Станкевіч

Літаратурны Дадатак

Зь літаратурнай спадчыны Максіма Багдановіча

ПАГОНЯ

Толькі ў сэрцы трывожным пачую
За краіну радзімую жах, —
Ўспомню Войструю Брану святую
І ваякаў на грозных канях.

Ў белай пене праносяцца коні, —
Рвуцца, імкнуцца і цяжка храпяць...
Старадаўняй Літоўскай Пагоні
Не разьбіць, ня спыніць, ня стрымаць.

У бязмежную даль вы ляціце,
А за вамі, прад вамі — гады.
Вы за кім у пагоню сьпяшыце?
Дзе шляхі вашы йдуць і куды?

Мо' яны, Беларусь, панясьліся
За тваімі дзяцымі у здагон,
Што забылі цябе, адракліся,
Прадалі і аддалі ў палон?

Бійце ў сэрцы іх — бійце мячамі,
Не давайце чужынкамі быць!
Хай пачуюць, як сэрца часамі
Аб радзімай старонцы баліць...

Маці родная, Маці-Краіна!
Ня усьцішыцца гэтакі боль...
Ты прабач, Ты прымі свайго сына,
За Цябе яму ўмерці дазволь!...

Ўсё лятуць і лятуць тыя коні,
Срэбнай збруяй далёка грываць...
Старадаўняй Літоўскай Пагоні
Не разьбіць, ня спыніць, ня стрымаць.

САНЭТ

Паміж пяскоў Эгіпецкай зямлі,
Над хвалямі сінеючага Ніла,
Ўжо колькі тысяч год стаіць магіла:
Ў гаршку насеньня жменю там знайшлі.

Хоць зерняткі засохшымі былі,
Усё-ж такі жыццёвая іх сіла
Збудзілася і буйна ўскаласіла
Парой вясеньняй збожжа на зямлі.

Вось сымбаль твой, забыты краю родны
Зварушаны нарэшце дух народны,
Я веру, бясплодна не засьне,
А ўперад рынецца, маўляў крывіца,

Каторая магутна, гучна мкне,
Здалеўшы з глебы на прастор прабіцца.

СЛУЦКІЯ ТКАЧЫХІ

Ад родных ніў, ад роднай хаты
У панскі двор дзеля красы
Яны, бяздольныя, узяты
Ткаць залатыя паясы.

І цягам доўгія часіны,
Дзявочыя забыўшы сны,
Свае шырокія тканіны
На лад персыдзкі ткуць яны.

А за сьцяной сьмяецца поле,
Зіея неба з-за акна, —
І думкі мкнуцца мімаволі
Туды, дзе расьцьвіла вясна;

Дзе блішча збожжа ў яснай далі,
Сінеюць міла васількі,
Халодным срэбрам зьзяюць хвалі
Між гор люючайся ракі:

Цямнее край зубчаты бору...
І тчэ, забыўшыся, рука,
Заміж персыдзкага вузору,
Цьвяток радзімы васілька.

* * *

Даўно ўжо цела я хварэю,
І хвор душой, —
І толькі на цябе надзея,
Край родны мой!

У родным краю ёсьць крывіца
Жывой вады.
Там толькі я змагу пазбыцца
Свайей нуды.

Калі-ж у ім умру-загіну, —
Ня жалюся я!
Ня будзеш цяжкага ты сыну
Свайму, зямля.

Там хоць у гліне, хоць у брудзе,
Там пад зямлёй,
Найдуць мае слабыя грудзі
Сабе спакой.

РАМАНС

Зорка Вэнэра ўзыйшла над зямлёю,
Сьветлыя згадкі з сабой прынясла...
Помніш, калі я спаткаўся з табою,
Зорка Вэнэра ўзыйшла.

З гэтай пары я пачаў углядацца
Ў неба начное і зорку шукаў.
Ціхім каханьнем к табе разгарацца
З гэтай пары я пачаў.

Але расстацца нам час наступае;
Пэўна, ўжо доля такая у нас.

Мощна кахаў я цябе, дарагая,
Але расстацца нам час.

Буду ў далёкім краю я нудзіцца,
Ў сэрцы любоў затаіўшы сваю;
Каждую ночку на зорку дзівіцца
Буду ў далёкім краю.

Глянё іншы раз на яе, — у расстаньні
Там зь ёй зьліём мы пагляды свае...
Каб хоць на міг уваскрэсла каханьне,
Глянё іншы раз на яе...

На хвалях палітыканства

Ужо аддаўна большавіцкі рэжым ператварыў мастацкую літаратуру ў сучальную прапаганду сваёй палітыкі. Заслугі пісьменьніка ў савецкіх умовах вызначаюцца ягоным прапагандовым спрытам, а вартасьць твораў гэтак званай іхняй палітычнай актуальнасьці Партыяная палітыка заступіла жыццё, ператварыўшы працу літаратара ў маляваньне вымаганах аднаколяравых плякатаў.

Найлепшым прыкладам гэтага зьяўляецца раман Пятруся Броўкі «Калі зьліваюцца рэкі» на афіцыйна прапагандаваны лэзунг «дружбы савецкіх народаў». Савецкая афіцыйная крытыка, не звязаўчы на мастацкую бездапаможнасьць рамана, паспешліва залічыла яго да здабыткаў беларускае літаратуры адно на гэтай падставе, што ягоная тема палітычна важная.

Броўка быў ведамы як паэта, прасталінейны шлях якога ўвесь час ішоў пры партыйнай лініі, якая й вызначыла рытарычна-гімнавы, казёны характар ягоных вершаў і паэм. Якраз гэтым Броўка й заслужыў арданы, сябру ЦК КПБ і афіцыйнае становішча ад 1948 году старшынні пісьменьніцкай арганізацыі ЎССР, як самы надзейны й спраўны выканаўца загаднага нагляду ад партыйнай лініі ў дачыненні да пісьменьнікаў.

Броўка і ў прозе застаўся тым самым, якім быў і ў паэзіі з празьмерным аж да нястраўнасьці апалітыкаваньнем свайго пісьма. У раманае ня выявіліся новыя пісьменьніцкія рысы, бо ён не зьмяніўся вынікам творчай патрэбы, запіныўшыся на мяккі звычайнага дакумэнту пра жаданьне аўтара, якому мінула за 50 год ды якраз надыйшло 30 год ягонай літаратурнай працы, паказчы сваю творчую сьпеласьць, якой нібы пад сілу й разгорнутае эпічнае палатно.

У расплывістым, сюжэтна вялым пісьме Броўку кіравала не мастацкае, а палітычнае заданьне: усё добра, што добра для палітыкі. Рэжым няўпэўна вымагае ад людзей бязумоўнай адданасьці яму, настомнай увіннай працы для яго, пільнасьці ды абавязкавага ўс-

лаўленьня партыйнай лініі, як крывіцы нібы народнага шчасьця. І Броўка дзеля павучальнасьці чытачоў шчодро, не звязаўчы на век, надорвае гэтымі традыцыйнымі прапагандовымі рысамі ўсіх сваіх калгаснікаў і іхных кіраўнікоў — Беларусі, Лятувісаў і Латышоў, якія будуць супольную гідрастанцыю з прапагандовым назовам «Дружба народаў», ведама-ж «у гонар нацыянальнай палітыкі партыі».

Броўка ня мінае нічога, каб надаць раманау не мастацкую выразнасьць, а вымаганую прапагандовую актуальнасьць. У сваю «дружбу народаў» ён уплітае й апошнюю партыйную пастаноўу пра няпершы «ўздым калгасаў», падбірае нават блз часу зьяўляю палітычную кукурузу, на дапільнаваньні ўзыходаў якой (кукурузы ў раманае жывёла яшчэ ня ёсьць) наварочвае да гаспадарскай дбайнасьці калгаснага старшыню-п'яніцу, завяршаючы гэтым стварэньне ідылічна-дабайнай гаспадарскай гармоніі сваіх калгаснікаў.

Пэрсанажы раманау дзеюць не як цікавыя й жывыя ўдзельнікі жыцця, кіраваныя натуральнымі пачуццямі, а як заводныя фігуркі-ілюстратары прапагандовага лэзунгу дружбы, ператвораную ў палітычную позу. Адно дзеля гэтага лэзунгу людзі абдымаюцца й цалуюцца, заўсёды пры кожнай сустрэчы называюць адзін аднаго друг — сябра — брат, да іхнай працы ды нават жартаў і сьмеху неадступна дадаецца — дружна — пасяброўску — пабратняму. У імя гэтага-ж лэзунгу аўтар кідае ў лёдавую ваду лятувіскаю дзіўчынню, каб былы забяка — беларускі хлапец, выявіў патрэбную для Броўкі пераўзгадаванасьць, ратуючы дзіўчынню ад тапэльства, а ідэялігічны дзед мог павучальна сказаць: «такі за дружбу і ў ваду і ў вагонь». Пабліся Беларусь і Лятувіс, і гэта расцрэнваецца не як блаті ўчынак наагул, а блаті таму — і тут падаецца даўгая мараль з камсамольскім сходам — што ён, як кажа аўтар праз свайго камсамольскага арганізатара, «кладзе цень на... дружбу», на «дружную сям'ю... для будоўлі... свае будучыні» (Закачэньне па 5-ай бачыне)

Максім Багдановіч

Музыка

Жыў у сьвеце музыка. Многа хадзіў ён па зямлі ды ўсё граў на скрыпцы. І плакала ў яго руках скрыпка, і такая была ў яго граньні нуда, што аж за сэрца хапала...

Плача скрыпка, льялюць людзі сьлёзы, а музыка стаіць і выводзіць яшчэ жаласьней, яшчэ нудней. І балела сэрца, і падступалі к вачом сьлёзы: так і ўдарыўся-б грудзмі аб зямлю ды ўсё слухаў-бы музыку, усё плакаў-бы па сваёй долі...

А бывала яшчэ і так, што музыка быццам вырастаў у вачох людзей, і тады граў моцна, гучна: гудзяць струны, звоніць рымка, бас, як гром, гудзіць і грозна будзіць ад сну і завець ён народ. І людзі падымалі апущаныя галовы, і гневам вялікім блішчэлі іх вочы.

Тады бляднелі й трасьліся, як у ліхаманцы, і хаваліся ад страху, як тыя гадзюкі, усе крыўдзіцелі народу. Многа іх хацела купіць у музыкі скрыпку яго, але ён не прадаў яе нікому. І хадзіў ён далей між беднымі людзям і граньнем сваім будзіў ад цяжкага сну.

Але прыйшоў час, і музыкі ня стала: злыя й сільныя людзі кінулі яго ў турму, і там скончылася жыццё яго... І тыя, што загубілі музыку, узятлі яго скрыпку і пачалі самі граць на ёй народу.

Толькі іхняе граньне нічога людзям не сказала. — «Добра граеце», гаварылі ім, «ды ўсё ня тое». І ніхто ня мог растлумачыць, чаму ад граньня музыкі так моцна білася сэрца беднаго. Ніхто ня ведаў, што музыка ўсю душу сваю клаў у ігру. Душа яго знала ўсё тое гора, што бачыў ён па людзях; гэта гора грала на скрыпцы, гэта яно вадзіла сьмыкам па струнах; і ніводзін сыты ня мог граць, як грала народнае гора.

Прайшло шмат гадоў з таго часу. Скрыпка разьбілася. Але памяць аб музыку ня зьгинула зь ім разам. І спаміж таго народу, катораму ён калісь граў, выйдуць дзесяткі новых музыкаў і граньнем сваім будуць будзіць людзей к сьвету, праўдзе, брацтву й свабодзе...

Апокрыф

1. Ад Максіма Кніжніка пачатак
2. Калі скончылася сем тысяч год ад стварэньня сьвету, Хрыстос зноў прыйшоў на зямлю й хадзіў па ёй, каб споўнілася тое, аб чым казалі Прарокі.
3. І хадзіў Ён па ўсяму нашаму краю: і па Меншчыне, і па Віленшчыне, і па Магілёўшчыне, і па Задзьвінскай зямлі.
4. І разам зь ім былі сьвяты Пётра і сьвяты Юры. Але ніхто зь людзей не пазнаваў Яго.
5. Бо ішлі яны босымі нагамі, зь непакрытымі галовамі, і былі адзеты ў белы кужаль. А не таго спадзяваліся людзі.
6. Таму ніхто не звярнуў увагі на іх, калі ў час жніва праходзілі яны між працуючых людзей.
7. Толькі музыка, катораму цяпер ня было што рабіць, падыйшоў да іх і сказаў: Сорамна мне, бо сьцягоны дзень працы і ўсе клапоцяцца каля яе; адзін я нічымны чалавек.
8. І адказаў яму Ісус: Ня смудзіся ў сэрцы сваім. Ці-ж не твае песьні сьпяваюць яны цяпер у час жніва? Таму ня сьхіляй нізка галавы тваёй і не хавай твар свой ад вачэй людзкіх.
9. Бо няма праўды ў тым, каторы кажа, што ты — лішні на зямлі. Запраўды кажу я табе: Вось надойдзе да яго гадзіна горачы — і чым ён разважыць смутак свой, апроч песьні тваёй? Таксама і ў дзень радасьці ён прызваець цябе.
10. І, паўчаючы яго, казаў: Пад пасыні кладуць чалавека ў калыску і зь сьпевамі апускаюць у магілу яго.
11. Штодзённымі клопатамі поўна людзкое жыццё. Але калі зварухнецца душа чалавека, толькі песьня здолее спа-толціць яе. Шануйце-ж песьні свае.
12. Бо сьпяваюць нават жабы ў багне. А ці-ж ня лепшымі будзеце вы ад іх?
13. Так вучыў Хрыстос. Але Пётра, пачуўшы Яго словы, сказаў: Вучыцелю, у гэтай старонцы ёсьць людзі, каторым няма чаго ёсці. Ці-ж ня сьцісьнецца ад сораму сэрца гэтага чалавека, калі ён да іх, шукаючых скарынікі хлеба, прыйдзе зь песьняй сваёй?
14. І, адказваючы яму, сказаў Хрыстос: Так, жыццё гэтых людзей цяжкое, беднае й прыгнечанае. Чаму-ж ты хочаш яшчэ і красу адабраць у іх? Мала дадзена ім — няўжо-ж трэба, каб было яшчэ менш?

15. І, звярнуўшыся да музыкі, спытаў яго: Калі пяюць песьні ў вас?
16. Музыка-ж адказаў: Пяюць на Каляды, на Запусты, на Вялікдзень, на Тройцу, на Яна Купалу, у Пятроўку, на зажынках і дажынках.
17. Пяюць на радзінах і хрэсьбінах; пяюць дзіці калыхаючы, і самі дзеці пяюць, гуляючы; пяюць на ігрышчах і вечарынках, і на вясельях і на хаўтурах, і ў бяседзе, і ў працы, і ў маскалі ідуць і ўва ўсякай іншай прыгодзе. Так скрозь увесь год пяюць.
18. І прамовіў Хрыстос Пятру: Ты, шкадуючы долі галодных людзей, асудзіў песьню, але галодныя людзі не асудзілі яе. Жыва яшчэ душа ў народзе гэтым.
19. Тады ізноў сказаў Пётра: Але няхай-жа ў песьнях будуць думкі добрыя і паўчаючыя, каб, апроч красы, меўся ў іх і спажытак чалавеку.
20. І адказаў яму Хрыстос: Няма красы без спажытку, бо сама краса і ёсьць той спажытак дзеля душы.
21. І, паўчаючы іх, прамовіў: Аглянецца навокал! Ці-ж ня ніва калыхаецца каля нас?
22. Цяжка працаваў каля яе гаспадар і вось бачыць: паміж збожжа ўзрасьлі васількі.
23. І сказаў ён у сэрцы сваім: Хлеб адбіраюць у мяне гэтыя сінія кветкі; бо поўныя вагі каласы магі-бы ўзрасьці на месцы васількоў.
24. Але яшчэ з маленства краса іх прыйшла мне да душы. Таму я ня вырву з каранём іх, як усякае благое зельле. Няхай растуць і радуюць, як у маленстве, сэрца маё.
25. Так казаў гаспадар у сэрцы сваім і думках сваіх. І не падняў ён рукі на васількі.
26. Я-ж гавару вам: Добра быць коласам, але шчасліў той, каму давялося быць васільком. Бо нашто каласы, калі няма васількоў?
27. І, кажучы так, пачуў Ён песьню жнеек і прамовіў: Слухайце, што кажуць словы гэтай песьні. Яе складалі людзі, каторыя ведаюць, чаго варты хлеб.
28. Яны-ж пачулі, што словы тэй песьні кажуць: Няма лепш цьвяточка над васільчка. І далей ужо моўчкі ішлі яны.

Рукапіс гэты аднайшоў Максім Багдановіч

Шляхам Д-ра Францішка Скарыны

(Успаміны)

**Няўжо нас не аб'ясніць розум ясны.
І не пакінем біцца з кута ў кут?
Няўжо кліч вечны будзе ў нас напасны!
Кліч бураломны — вызваленне з пол?
Я. Купала.**

Мінула ўжо 35 гадоў ад таго момэнту, калі беларуская моладзь змушана была ўцякаць з роднага краю ў пошуках навуковых устаноў з мэтай студыявання з былое тады Польшчы на захад і ўсход. Гэта ня быў свабодны выезд з загранічным пашпартам, гэтак, як практыкавалася і практыкуецца цяпер паміж гаспадарствамі ў форме абмену студэнтамі, або выезду на ўласнае жадаанне й свае сродкі. Гэта было стыхійнае нелегальнае вандраваньне, што было абумоўлена з аднаго боку бязмерным жаданьнем прадаўжаць асьвету, каб здабыць спецыяльнасьць гэтак патрэбную ў сучасныя практычным жыццём, а з другога — нявольнічымі адносінамі тадышняе польскае ўлады да беларускага народу й ягонае моладзі.

Польскі ўрад забраў у першую чаргу ад няпольскіх памешчыкаў іхнія маёнткі на Беларусі й распарцаліваў іхную зямлю паміж насланымі з цэнтру Польшчы асіднікамі й такім чынам пазбавіў Беларусі ад надзелаў уласнага зямлёю, якую яны спрадвечу аблівалі сваім потам. Маёнткі другіх ланоў, што ў часе першае сусветнае вайны былі занядавалы, ніяк не маглі вярнуцца да былога матарыяльнага стану й займешчы значныя даўгі, змушаныя былі паступова ліквідавацца. Дзеля таго, што ахвотнікаў на куплю маёнткаў у цэласці амальна было, дык беларускія сяляне, якія празь некалькі паваненых гадоў адбывалі свае куртатыя гаспадаркі бяз ніякае ўрадавае дапамогі, здабывалі цяжкаю працаю й ашчаднасьцю грошы на прыкуп зямлі й гэтым ратавалі свой блугі матарыяльны стан. Але польскі ўрад, імкнучыся праводзіць палітыку хуткае палінізацыі Беларусі, нарэшце дадумаўся ўстрымаць куплю зямлі Беларусі адмысловае пастановаю, што забараняла без дазволу польскае ўлады такую куплю, а з другога боку Паліякам дапамагала купляць гэтую нярухомую маёмасьць.

Беларускае сяродняе й пачаткавае школьніцтва ня толькі не падтрымоўвалася матарыяльна польскаю ўладаю, але было брутальна зьлікьскаванае ёю. Абітурыенты беларускіх сярэдніх школаў не маглі падацца ў польскія высокія школы, бо іх пасьветчаньні сьпеласцы ня прызнаваліся польскаю школьнаю ўладаю. Старэйшая па веку беларуская інтэлігенцыя не магла дастаць ніякае ўрадавае працы й таму змушана была шукаць ратунку й прыпынку на пакінутых калісь бацькаўскіх гаспадарках, а малодшая — больш рухлівая шукала выхаду з гэтага тупіка ў нелегальным вандраваньні з Польшчы.

Да гэтага матарыяльнага й духовага ўціску далучаўся яшчэ ўціск паліцэйскае

самаволі, што базаваўся на варожасьці да беларускага нацыянальнага быту ў форме прыздырлівых пратаколаў і застрашваньня Беларускі народ у Польшчы быў тады на сваёй зямлі ў ролі загнаннага пасынка й трэба дзівіцца, што польскія ўрадавыя колы так борзда забыліся аб уціску «москаля» і самі перанялі іх калённіяльны мэтады. У сваёй шасьцітамавой працы аб другой сусветнай вайне. В. Чэрчыль, прызнаючы Паліякам гэроіскія імкненьні ў здабываньні й абароне свае незалежнасьці, назваў іх адначасна «сыярвятнікамі» за акупацыю Заользя й прылучэньне яго да Польшчы ў часе акупацыі Гітлерам Чэхаславаччыны. У дадзеным выпадку В. Чэрчыль вельмі трапна заўважыў у характары Паліака гэтую адмоўную рысу й шкада толькі, што ён не заўважыў гэтага сыярвятніцтва у польскай ўлады пасля першае сусветнае вайны, калі яна разам з большым усходнім сыярвятнікам разрэзала жывое цела Беларусі, каб забіць яе ўскрошанае жыццё.

У 1932 г., на пачатку майго этэзмену пры Варшаўскім Унівэрсытэце пасля студыяў у Чэхіі, я наведваў праф. Ленцвіча, каб атрымаць інфармацыі ў справе пісьмовага й вуснага этэзмену. На маё пытаньне ў гэтай справе праф. Ленцвіч у першую чаргу адказаў мне таксама пытаньнем: «Поцэ пан ехал до тых Пэпкікуз?» (Пэпкікі — мянюшка Чэхаў). Такое езуіцкае пытаньне праф. Ленцвіча абурыла мяне да глыбіні душы, бо ён добра разумеў, што матарыяльная й духовая няволя на Беларусі змушала беларускую моладзь уцякаць з роднага Краю да «Пэпкікаў», якія далі матарыяльную дапамогу й магчымасьць вучыцца ў іх высокіх школах.

Да гэтага ліку моладзі судзіў лёс належаць і мне. Пасля прыгатаваньня да вандраваньня на ўсход адбыўся раптоўны паварот на 180 градусаў, каб крочыць шляхам нашага слаўнага гуманістага й вучонага Д-ра Фр. Скарыны, які 450 год таму назад вандраваў у заходнім кірунку й вучыўся ў Кракаве, а пасляей у Італіі. дзе атрымаў у Падуанскім Унівэрсытэце навуковы тытул «у лекарскіх навуках доктара». У Празе чэскай Др. Фр. Скарына наладзіў сваю друкарню й выдаваў беларускаю моваю кніжкі, а пазьней пераехаў у Вільню й друкаваў кніжкі далей. Дзейнасьць Д-ра Фр. Скарыны згуляла выдатную ролю ня толькі ў разьвіцці беларускае культуры, але ўсіх славянскіх народаў.

*

Урад Беларускае Народнае Рэспублікі, пасля нядоўлага кіраваньня сваім гаспадарствам, апынуўся на выгнаньні. У Чэхаславацкай Рэспубліцы быў тады беларускім паслом сьв. памяці М. Вяршынін, які жыў у Празе й добра быў на інфармаваны аб тым, што чэскія высокія школы прызнаюць пасьветчаньні сьпеласцы ня чэскіх гімназіяў і дапамагаюць матарыяльна студэнтам з былое

царска-расейскае імперыі. На заклік М. Вяршыніна частка беларускае моладзі, што прымала удзел у Слуцкім паўстаньні ды абітурыенты беларускіх гімназіяў у Польшчы, рознымі шляхамі падаліся ў Прагу. Моладзь Наваградчыны мела два шляхі: Праз Літву й Нямецкыну ў Прагу і праз Кракаў у Прагу. Мне давялося вандраваць другім шляхам і аднаму. Сталася гэта таму, што, адправіўшы сваіх сяброў у Прагу, я меў замер ехаць на ўсход з часткаю другіх сяброў, але час праходзіў і мы неяк паволі зьбіраліся, адкладаючы тэрміны нашага выезду. Тым часам першыя сябры заехалі да Прагі і напісалі ліст аб сваім падарожжы й магчымасьцях вучобы ў Празе. Я пачаў намаўляць сваіх сяброў ехаць у Прагу, але ў выніку доўгіх разважанняў яны паехалі на ўсход, а я ў Кракаў і нарэшце да недалёкай ад польска-чэскай граніцы станцыі Падчэрвонай (гэтак ехалі мае калегі). Пераначаваўшы ў ваднаго Украінца, я яшчэ да дня накіраваўся ў кірунку граніцы, каб у потай перайсьці яе й далей крочыць да Чэскае станцыі Твардошын, што была ў вадлегласьці граніцы каля 15 км. Чувь свет я дайшоў па гарыстай мясцовасьці да самае граніцы, што абазначалася пагранічнымі слупамі з польскім арлом і чэскім львом. Мімаволі мой псыхічны стан даходзіў да найвышэйшага напружаньня і кжны шорак інстынктоўна змушаў мяне прыціскаць, каб у стане нярухомасьці ўсьвадоміць яго прычыну. Надыйшла прыгожая вясеньняя раніца. Сонца пачало выходзіць з-за гораў і я ўбачыў першых людзей, што ішлі й ехалі на хурманках і самакатах, але баючыся быць зьлюбыным, я іх абмінаў і кіраваўся не дарогамі, а сьцёжкамі ў заходнім кірунку. Паволі дайшоў я нарэшце да жаданае станцыі. Ніхто мяне не запымаў і, купіўшы білет да Прагі, я пад вечар сеў у цягнік. Празь нейкі час кандуктар спраўдзіў мой білет і сказаў, што здесь трэба будзе перасядаць (так я зразумеў, але перапытаць баўся). Пад раніцу зьвіліся ўжо другі кандуктар і, спраўдзіўшы мой білет, сказаў, што я еду не ў Прагу. «О, ліха, думаю, цяпер то я ўжо папаўся». Кандуктар забраў мой білет і штось сказаў, чаго я ў страху зусім не зразумеў. Сяджу ў вагоне й мяркую, як гэта будучь перадаваць польскай ўладзе й якая будзе караць мяне. Вяду, што не давялося даехаць да Прагі. Нарэшце цягнік пачаў паволі прыпыняць свой рух і збліжацца да вялікага гораду. Кандуктар зноў прыйшоў у мой вагон і, калі цягнік стаў, павёў мяне на станцыю. Празь некалькі хвілін бачу зьдзіўлена, што ён прыёў мяне да дзяжурнага станцыі. Кандуктар штось сказаў дзяжурнаму і апошні ўзяў мой білет і адбёў на ім штамп. Пасля гэтага той-жа кандуктар завёў мяне на другую плятформу станцыі, аддаў мне білет і сказаў, што борзда надыйдзе цягнік, які завязе

мяне ў Прагу. Я неяк ня мог верыць яму і толькі апынуўшыся ў Празе зразумеў, што кандуктар меў найшчырэйшае жаданьне памагчы мне, а не перадаць паліцыі. Нарэшце я ў Празе! Мне выдавалася, што тут паліцыя абавязкава зловіць мяне й я, як мага, абмінаў паліцыянтаў, шукаючы Вонзэптова вуліцу дом № 4. Мусіць не памылюся, калі скажу, што ня было ў Празе беларускага студэнта, які-б не адведаў кватэру ў вымечаным доме паста Сьв. памяці М. Вяршыніна і ня быў-бы прысласканы ягоною жонкаю — Чэшкаю зь вельмі чутліваю душою й залатым сэрцам. Яна была надзвычайнаю жонкаю — маткаю й таму адносілася й да ўсіх беларускіх студэнтаў як матка й марыла аб тым, што яна разам з сваёю сям'ёю пaeдзе на Беларусь, каб пазнаёміцца зь ёю й народам. Сьв. памяці М. Вяршынін быў родам зь вёскі Панямоньне Шчарсоўскай воласьці Наваградзкага павету. Ён, пасля 1905 году, як палітычны эмігрант, асеў быў у Англіі, а пасля пераехаў у Чэхію. Тут ён ажаніўся й меў дачку Вольгу, якая вучылася ў Чэскай настаўніцкай сэмінарыі й пазьней была настаўніцаю. Вольга вышла замуж за Беларуса К.

М. Вяршынін прыгожа гаварыў беларускаю мовай і, апрача сваёй палітычнай дзейнасьці, займаўся апісаньнем Налібоцкай пушчы, аб якой любіў гаварыць і чытаць свае рукапісы ўспаміны. Будучы ўжо ў пазьнім веку і правёўшы большую частку свайго жыцьця на чужыне, М. Вяршынін захаваў шчырую любоў і адданасьць да свае Бацькаўшчыны, што перадаў сваёй жонцы й

На хвалях палітыканства

(Заканчэньне з 4 бачыны)

ды што гэтую бытавую дробязь аж «заморскія паны».. ня мінуць падхапіць — паглядзеце, якая ў іх дружба». Відаць, дзеля замацаваньня прапатагандаванае дружбы аўтар ладзіць і міжнацыянальныя жанімствы. Нясеціханаая гаворка пра дружбу завяршаецца ў часе пуску гідратанцыі вадольнай сылязьлівай чутльіваасцяй з абдымкам і пацалункамі для падзякаю партыі, якая нібы «навекі парадніла» людзей, які ідэялягічным афармленьнем сантымэнтальных гэстаў.

Гэтае ўсё дзеля палітыкі прыводзіць аўтара да ўтраці звычайнага адчужаньня меры, прыкладам чаго могуць быць аж тры прапагандовыя дзды ў рамане, пакліканыя дзеля прост карыкатурнай ідэялігічнасьці. Яны ня толькі апавядаюць пра мінулае ды павучаюць-узгадоўваюць маладзёйшых, але яшчэ, не зважаючы на свой глыбокі век, і працуюць на ўзор для маладзёйшых. Адзін з гэтых ідэялігічных дздаў — партыйны кіраўнік, другі — выконвае ролю сувязі работніцкай класы з сялянствам, трэці й найстарэйшы — хадагай за калгаснікаў перад ўрадам. Гэты нястомны 80-цігадовы дзед, які ад раньняй да цямна, не зважаючы на свой век, працуе ў калгаснай старліні з гэблям у руках, а пасля працы аж за поўнач нібы чытае розныя кнігі ды вядзе яшчэ дзённік, — на ўзвышаных хвалыш-

дачцы. Памёр ён у 1934 годзе й пахавааны ў фамілійным склепе жонкі на Вышаградзкіх могілках у Празе. У гэтай-жа Празе знайшлі месца вечнага супачынку нашыя прэзыдэнты В. Н. Р. і сьв. пам. Пятро Крэчэўскі й Васіль Захарка, і некалькі студэнтаў: сьв. пам. Міхась Каберац, Хвёдар Дзяленьдзік (Слуцкія паўстанцы), П. Яноўскі, доктар Тамаш Грыб і г. д.. Прага Чэская зьяўляецца Пантэонам нашых дзяржаўных мужоў і Слуцкіх паўстанцаў — сьветкаў чужацкай няволі на Беларусі.

У Празе першыя мне гэтак, як і другіх сябром, перажыць тыя няспадзеўкі, што былі зьвязаныя зь нелегальным пераходам грамадзяні і атрыманьнем часовага дакумэнту на права жыцьця ў Чэхіі. Часова я затрымаўся ў чэска-украінскім студэнцкім інтэрнаце на Сьміхаве. Адзін студэнт — Беларус, як прыныі сьбра інтэрнату, меў ложак, а побач зь ім жыло некалькі «зайцоў», да грамады якое далучыўся й я. Спалі мы на гэтым ложку дзень і ноч па чарзе і па некалькі асобаў зараз. У інтэрнаце жылі й украінскія зайцы, якія ўкладаліся спаць на доўгіх сталох вучэльнага пакою пасля 12 г. ночы. Кіраўніком інтэрнату быў Чэх, які ня любіў зайцавага парадку і стараўся пазбыцца іх паліцэйскай прававой дакумэнтаў. Пасля кароткага майго пабыту неспадзявана адбылася такая правэрка і мяне, як зайца бязь ніякіх дакумэнтаў, паліцыя засадзіла за кратаы і, згодна з паліцэйскаю пастановаю, мусела вярнуць мяне ў Польшчу.

(Заканчэньне ў наступным нумары)

АПАВЯДАНЬНЕ АБ ІКОНЬНІКУ Й ЗАЛАТАРУ, ЛЮДЗЯХ МУДРЫХ І КРАСАМОЎНЫХ, КНІГАЛЮБЦАМ НЕЙКІМ ДЗЕЛЯ СЛАВЫ БОЖАЙ ДЫ РАЗМНАЖЭНЬНІА ДАБРА НАСПАЛІТАГА ВЫДАДЗЕНАЕ.

Дасюль яшчэ людзі дасьветчаныя і сталыя, а памяццю цьвёрдыя, тыя часы ў існаваньні слаўнага места Віленскага, зайздруючы, згадваюць, калі мыта саялянічае на соль простую й ледаватую ў двакроць паменшана было. Тады-ж мяшчане віленскія з ласкі яго каралеўскай міласьці і прывілей атрымалі, каб тры дні штогод перад сьвятым нараджэньнем Ісуса Хрыста мёд варыць вольна, ні капшчыны, ні васковага да скарбу ня плацячы.

Водлуг гэтага ў Вільні за звычай стала гадзіну-другую ў бяседзе за келіхам мёду хатняга сыцерці. Таксама і залатар Антон Корж, майстар скрозь паважаны, да крамы сваёй, на Нямецкай вуліцы збудаванай, часам таго або іншага із знаёмых запрашаў, каб вечар зімовы прыстойна ўдвух скаратаць. Гэткім чынам і ў дзень сьвятой Харыціны, каралевы літоўскай, на покуці крамы залатарскай госяць, Раман Якубовіч, чалавек добры і рахманы, за карцом поўным ушчэрць сядзеў.

Яшчэ ў моладзасці ўзяўся ён постаці Пана Бога, яго Прачыстае Маткі і розных сьвятых вучыцца маляваць, хварбы кволяны на дашчэчках кляновых, гладка выструганых і крэйдаю загрунтаваных, з малітвай у сэрцы накладваючы. Пяць год яму вучнем давялося быць ды два гады — падмайстрам; а як тэрмін гэты скончыўся, тады Якубовіч, звычай спаўняючы, із старшай дачкой гаспадара свайго, Агатай, ажаніўся і, званыя майстра такім парадкам справядліва дайшоўшы, усягды цяпер заробатак меў. Уважаючы на гэта, навет і пан Корж яго да сабе запрашаў, хоць, вядома, іконьнік залатару раўней быць ня можа і таксама ад яго розьніцца, як, прымерам кажучы, хварба трохграшовая ад золата вугорскага, у вагні пяць разоў ачышчанага. Але Корж, крамар заможны і паважаны, на сьвечце не замала пажыўшы і шмат чаго зьведаўшы, людзям ніколі не пагарджаў, гонару свайго, аднак, ні ў чым не змяняючы. Так і цяпер ён, мёд цёмнабурштынавы смакуючы, словы госяця свайго ўважліва слухаў.

— Чуткі да мяне дайшлі, — гэтак прамаўляў іконьнік Раман Якубовіч, — быццам Сальватар Роза, майстар умелы, а ў працы рупны і здольны, да нашага краю зь зямлі Італьяскай прыехаўшы, абразы на мурых цэркваў полацкіх з вучнямі сваімі малюе, старыну ў маляваньні гэтым рухаючы, а навіны

ўводзячы, дзеля таго абразы тыя ад даўнейшых шмат у чым розьняцца, і гэтае людзям, у старыне цьвёрдым, а да цэрквы Божай прыхільным, сталася вельмі не да спадабы. Ды яшчэ кажучь, быццам Італіец той, аб красе толькі дбаючы, а на збаўленьне душы сваёй забыўшыся, паганскіх багоў і шмат чаго іншага малюе, аб чым іконьніку добраму лепш навет і ня думаць. Нічога гэтага ў жаднага з майстроў часу старога, а нам у прыклад стаўшага, пабачыць няможна. Найгорш-жа тое, што іконьнікі полацкія звычай рускага, а ў працы здольныя і дасьветчаныя, навіны гэтыя пераймаюць ды да таго-ж і людзей усякіх, навет роду паспалітага, а таксама і рэкі, бары і лугі і шмат чаго іншага малююць, і час і працу сваю праз усё гэта марне трацячы. Бо, здаецца, кжны зразумець можа, што сьвятая ікона Пана Бога, хаця-б і зусім няўдала зробленая, бязмерна больш варты, чым із пса якога-небудзь малюнак найлепшы. Але майстры тыя на гэта не ўважаюць, а таму іконатэі прыстойнай і да старасвецкіх звычай прыхільная ў Полацку падупала, праклятым недаверкам на радасьць, а ўсім людзям добрым на жаль і гора вялікае.

Тады, пабачыўшы, што іконьнік гутарку сваю ўжо скончыў, пан Корж карэц зь мёдам на бок пасунуў і, не сьпяшаючыся, пачаў гаварыць:

— Можы стацца, лепей-бы мне аб гэтым не размаўляць, бо ня столькі я хварбы і пэндзіл, сколькі рэчы свае залатыя і срэбныя ведаю, аздабнейшых ад каторых і ў Вільні, ані ўва ўсім Вялікім Княстве Літоўскім ня знойдзеш. Але ня варт, усягды мне здавалася, рэч якую-небудзь толькі таму ганіць, што яна для нас за навіну прызнацца павінна. Бо ўсё тое, што цяпер навіною завецца, праз час які старыною мае быць, для людзей усіх станаў звыклай, ўшанаваньня й абароны годнай. Я, дзеля працы сваёй незамала паездзіўшы, і ў Чэхях і ў Немцах пабываўшы, шмат чаго на вяку зсайм па краінах далёкіх бачыў. Малюнік тыя, што Сальватар Роза зь іконьнікамі полацкімі робіць, там скрозь звыклы, і нікога ўжо яны ня дзівуюць, людзям усім, дзеля красы сваёй, у спадабе стаўшы, а майстром здольным славы і гонару прыдаючы. Тое-ж і ў нас, напэўна, мае стацца, калі навіна старыною зробіцца, так што, мабыць, тады людзі полацкія Сальватара Розу шанаваць будуць, хоць нам цяпер гэта і непадобным да праўды здаецца.

— Гэтак сама і думку, быццам ікона ўсягды вялікую вартасьць ад іншага маляваньня мае, я за несправядліваю, мушу ўважаць. Бо ня тое, каго майстра малюе, а толькі тое, як ён гэта робіць, толькі здольнасьць і ўлежнасьць яго могуць малюнку хвалу і каштоўнасьць надаваць. Ікону з Востра-

брамскай Маткі Боскай, майстрам рупным і добрым намалёваную, за восем або за дзесяць грашоў літоўскіх купляюць, а за тую-ж ікону працы вучня няўмелага нічога не даюць. Вось-жа вартасьць малюнку толькі ад характа ў выкананьні яго залежыць, што, звычайна, кжны іконьнік лепш ад мяне ведаць павінен.

Так гаворачы, залатар скрыню дубовую, зьязлем акутую, адамкнуў і, дзьве ліхтарні срэбныя адтуль дастаўшы, на стол іх з каганцом поруч паставіў і тады сказаў:

— Чалавек разумны да прыкладаў розных ахвотна зьвяртаецца, думку сваю выкладаючы; іх-жа і цар Саямон ужываў, як аб тым Пісьмо Сьвятое нам кажа. Таксама і Цыцэро і Арыстотэль, людзі мудрыя і ў філязофіі дасьветчаныя, хоць верай праўдзівай і не асьвечаныя, да прыкладаў вельмі склад маючы, заўша зь іх карысталіся.

— Дзеля таго і я, думкі свае, як сьлед, растлумачыць жадаючы, ліхтарні гэтыя за прыклад узяць хацу. Роўную яны вагу маюць і з таго-ж самага срэбра адліты былі, але ўсё-ж ткі адна зь іх у семкроць болей другое каштуе, бо аздаблена з умеласьцю надзвычайнай. Водлуг-жа таго, што ўмеласьць і здольнасьць тыя толькі ў выглядзе рэчы, або, як іншым цяпер кажучь, у форме яе зьывіць можна, прызначаць мы мусім, што каштоўнасьць вырабаў прыгожых адно толькі праз красу іх форм узрастае, і толькі красою форм каштоўнасьць тую мець можа.

— Ува ўсім праз працу залатарскую як найлепей павінны мы праканацца. Бо чым болей ад работы майстра формы рэчы прыгожасьць набіраюць. Бо чым болей ад работы майстра формы рэчы прыгожасьць набіраюць, тым каштоўнейшай рэч гэтая пачынае рабіцца. Таксама і здольнасьць майстра тым большай трэба ўважаць, чым лепшую форму кавалку срэбра або золата прыдаць ён здолён. Вось таму я, хрысьціянін ня горшы ад іншых, рэчы свае вырабляючы, адно толькі красу формы пільную ды ня думаю аб тым, нашто напізкі залатыя мае пойдуць: ці то на здабленьне фігуры Маткі Боскай, або піяка і распусьнік які на пакарасу сваю ўжываць іх будзе.

Так казаў Антон Корж, чалавек мудры і красамоўны. Але ўжо ноч настала, і варты на вулках ішла, усім загадваючы, з наказу пана войта, агні гасіць і дзьверы зачыняць. Таму іконьнік і залатар, вечар прыстойна ў бяседзе правёўшы, краму замком нямецкім моцна замкнулі і разьвіталіся між сабой, у думках жадаючы, каб дзеля спажытку сэрцу й розуму таксама і далей удвух схадзіцца.

Рукапіс гэты, напісаны гаворкай нашай старажытнай, адшукаў і словамі сучаснымі перапісаў Максім Багдановіч.

Тры лісты

(Закапчэньне з 3-й бачыны)

былі выбітыя. Печ трэба было наладжваць самім. У вёсцы было ў той час 30 гаспадароў ды 10-12 парожных хат, гаспадары зь якіх паўцякалі ў горад у 1935-37 г. г. Восем з гэтых хат занялі перад намі сем'і Палякоў і Беларусаў, вывезеных з намі. Вёска была пабудавана нашымі перасяленцамі з Магілёўшчыны і Віцебшчыны ў 1908-1911 гадох пасібірску: вуліца шырокая. 40-45 м.; хата ад хаты 30 м. Хаты досыць вялікія, крытыя даўгой драпідай без гваздоў. Дахі бяз шчытоў. Печы і каміны зь нявыпаленай цэглы, некаторыя печы бітыя проста з гліны. Лазныі толькі «па чорнаму», г. зн. бязь печак і каміноў, агонь награвеа кучу каменяня, дым ідзе празь дзверы. Потым галавешкі выкідаюць і... лазыня гатова. Зусім, як у нас у Вішнеўскай пушчы. Тамака лазыні — гэта адзіны спосаб барацббы з вошамі, але ня ўсімі: бялізну ды летнюю вопратку можна парай ачысьціць, але з кажухоў іх ня выведзеш. Кляпы нас заядалі ня менш, як у бараках на Залатоў Гары. Летам ратаваліся мы ад іх сывейкай травой. Усе кляліся спаць на падлозе, а траву клялі навокал пасыцелі і палівалі яе вадою. Пакуль трава была мокрая, кляпы празь яе не перапаўзалі, і гэта нам давала магчымасьць заснуць.

У жніўні мы перайшлі ў другую хатку на самым канцы вёскі пры тайзе, бо сыяны гаспадар вярнуўся «са сьвету». Радня гаспадары іншае хаты дала нам законныя рамы з усімі шыбамі цоўмі, але толькі летнія. Шыбы ня кітаваныя. На шчасьце, на зіму добрыя людзі пазычылі нам зьлезную печачку, безь якое там ніхто ня можа абыйсьціся. Грэе тым лепш, чым даўжэйшая блышаная труба, якая найбольш абграае хату. Зьядаюць гэтыя печкі шмат дроў, але ў тайзе іх хапала. Нафты ня было. Сьвяцілі мы, як і ўсе калгасьнікі, апрача трактарыстых, лучынамі ці смалякамі на спэцыяльным камінчыку, якія там робяць збоку прыпечка. Кепска было дзецям адрабляць лекцыі пры гэтым мігatlівым сьвятле. Пазьней, калі ў канторы калгасу была ўжо нафта ў лампе, я штодзін крадком прыносьў дахаты па 1-2 кілілішэ ў капшущы (бутэлёчцы з кнотам) і гэтага хапала дзецям на лекцыі.

Спачатку К. пайшла на агульныя работы (сенаваньне, жи'во), потым дала каровы, а пад канец была «прафэсійнальным» начным сторахам: узмку пры скотным двары, улётку на пасецы. Апрача таго, голад навучыў яе добрага фажу. К. сталася калгасным разьніком авецак (на катлавое харчаваньне ў часе сяўбы ды жніва на дальніх палёх), а часам і кароў, якія па слабасьці ад голаду не маглі аціліцца. Я, як бухгалтар, найчасьцей карыстаў з права купіць г. зв. «сбой» (= галава, ногі і ўсе вантробы) за 1 рубель ад авецкі. Мясa кароў вазілі ў Тайштэ на рынак разам із «сбоём», бо гэта бывала зімою). «Сбой» авецы часта нас падтрымоўваў, таксама як і «обрат» (худое малако спад цэнтрафугі) па 10 кап. за літар. Цэльнага малака калгас не прадаваў. Толькі яе М. была зусім маленькай, я мог купіць 1/4 л. на дзень.

Я спачатку працаваў толькі ў пасецы пры пчолах. Было іх мала, 9 сем'яў: 3 у калодках, 6 у рамовых вульях. Парожных старых запущаных вульлёў было аж 35 шт., некаторыя із старой чорнай сушшу (вашчынай). Трэба было ўсё гэта ўпарадкаваць, ачысьціць, пчолы з калод перагнаць у домкі. Да зімы было ўжо 12 вульлёў з пчоламі.

*

Цяжкі ўдар прыняла на сябе наша краіна: на яе абшарах зышліся мільённыя арміі, точуцца бітвы, усё нішчыцца, гаспадарка гібеец, на тысячы, а сотні тысяч людзей павінны кідаць усё сваё ды ісьці па нязьмерным дарогам далей, а куды — нямаведама; ісьці, не знаходзячы прытулку, ня маючы скарынікі хлеба, паміраючы ад голаду і ад пошасьцяў, ня ведаючы, якую даць сабе раду.

І мы, беларуская інтэлігенцыя, будзьма ратаваць іх, як ратавалі і дасюль, будзьма ратаваць і ў сваім краю і на чужыне, памінаючы ў гэтыя грозныя часы абяцаньне, каторае ў сэрцы сваім даваў кжны з нас: сілы свае ахвяраваць роднаму краю. Але роднаму краю, а ня толькі ня маючы прыпынку разгромамленым людзям. Бо, баронячы наш народ, мы павінны бараніць і нашу культуру. І што-б там ні было, а гмах яе, калісьці распачаты, павінен быць збудаваны да канца. Вось чаму я бяруся гаварыць аб справах, здавалася-б, зусім ня прыпадаючых да цяперашніх часоў: мова мая будзе аб адным дужа вялікім недахваце ў беларускай паэзіі.

*

Я пільна прыглядаўся да беларускай паэзіі і заўсёды з радасьцю бачу, што яна — паэзія жывая. Не таму, або, лепей,

У верасні я мусіў прыняць ад малапісьменнай дзяўчыны ўсю калгасную бухгалтэрыю, у якой ніхто ня мог разрабцаца. Усе грашовыя дакуманты і квіты ад пачатку году трэ' было нанова запісаць у кнігі і ўпарадкаваць улік матарыялаў у магазыне, сьвірпах ды ўлік жывога інвэнтару. Але з гэтым я даў сабе рады і такім чынам зрабіўся «двахстаночніком» (пасека і кантора). У пасецы мне многа памагаў Ш., які ў 43 г. ужо сам лавіў матак падчас раеньня.

Вельмі цяжка было пражыць нам першую восень і зьму, калі ў нас ня было нішчэ свае бульбы, ды вельмі мала зробленага хлеба. Жылі мы на «авансах», якія выдаваў калгас хлебам ці мукой найгоршага гатунку (колеру бруднай, немалыванай падлогі) зь нячышчанага збожжа па 400 грамаў на душу, ды абменьваючы ў калгасьнікаў рэшткі сваіх «лахаў» на бульбу, малако й хлеб.

Раз на месяц я мусіў езьдзіць у Тайштэ у справах інвэнтарызацыі ўсяе маёмасьці калгасу і справаздачнасьці. Кжны выезд у Тайштэ быў на санях із збожжам (абавязковыя здачы), а з Тайштэ трэба было везці «гаручае» для трактароў ці соль. Выязджалі зьвячэна каля палудня, каб на другі дзень раніцай быць на месцы пры элеватары. На паўдарозе ў тайзе — кароткі 2-хгадзінны, адпачынак для коней: трохі сена, вады, аўсу зь сечкай. Падарожныя маглі схавалца ад непагоды ці марозу ў спэцыяльна пабудаванай хатцы, дзе можна было троха абагрэцца пры печы. Нам, нямаючым добрай адзежы ані абытку, вельмі дакучалі маразы. Якія досыць часта даходзілі да 40-50, а часам да 60 градусаў Цэльсія. Пры гэтым марозе і мне ня раз прыходзілася ехаць (а навет ісьці), і каб ня добрыя людзі з калгасьнікаў, што заўсёды пазычалі мне даху (хутра з сабакаў, шэрсцьо наверх) і сабачыя рукавіцы, ня выйшаў-бы я цэлы з «абдымак дзеда мароза». Затое незалатаная ў час дзірка ў правым вайпаку давяла да адмарожаньня вялікага пальца нагі навет пры 45-градусным марозе, бо быў тады малы, але сталы ветрык, патамашнямау «хіус», які паліць як агнём твар і прабірае да касьцей. Не памог мне тады і часты бег за санкамі, на які сыяны ўжо зусім няздольны. Было там некалькі выпадкаў замярзаньня ў дарозе людзей — не заблуканьшых, безь мяцеліцы, толькі па слабасьці, з голаду.

У заступным 1943 г. нам далі пад бульбу 0,25 та агароду, які нас. можна сказаць, паставіў на ногі. Пасека павялічылася і давала нам праз усё лета пакрысе мёду для дзяцей, аб якім ніхто ня ведаў... У калгасе цукру ня было ніколі. Для дзяцей тушылі ў сагане салодкую брукку, якую елі яны як мармаладу. У тайзе было многа чаромх, якой плады пасьля першых прымарозак здаваліся нам смачнейшымі за вішні. Там іх зьбіраюць вельмі шмат, сушаць і мелюць на ручных жорнах разам зь зярняткамі і пшкучц пірагі. Масы ягадаў усьляж іх і маліны ў тайзе маюнаваліся без карысьці, бо ў часе жніва (якое цягнецца аж да зімы) ніхто ня мог пайсьці у лес. Калі адна бабука (65 гадоў) пазволіла сабе з унучатамі пайсьці ў няздзёлю ў ягады, дык на першым калгасным сходзе старшыня калгасу так яе збэсьціў «поматушке», што ніхто больш не асьмеліўся гэтага зрабіць. «Калі можа зьбіраць ягады, дык і калгасу можа памаганьні зь сярпом у руках. А дзеці могуць каласкі зьбіраць на полі... — сказаў старшыня. І праўда, тады жалі сярпамі

каля 70%, бо адзіны ў калгасе камбайн за усё лета 1943 г. сабраў усёго 39 га! (норма 10 га ў дзень), бо прастаяў у рамонце ці ён, ці трактар, што яго цягаў, на зьмену. Дзьве калгасныя жніяркі таксама зрабілі мала, бо ня было ў запасе заменных частак, ані добрых коней да іх: замест 2, запрагалі 3 коней. Таксама гаралі, вясюі вельмі мелка, дык і ўраджай быў слабы. Малацьбу закончылі ажно ў лютым 1944, таксама абавязковыя здачы. На «трудождзень» прыйшлося ўсяго па 1100 грамаў пераважна недачышчанага збожжа. Каб везці яго ў млын, трэ' было прасяваць, ускружваць, падсушваць і г. д., бо млын прыймаў у размол і аплату за размол толькі сухое і чыстае (у заплату) збожжа.

На гэтым пакуль што скончу, і калі Вам ня надта змудзілася чытаць маю гісаніну, дык некалі напішу і аб пазьнейшым нашым жыцці...

Ліст трэйці

1957 г.

... Ад кастрычніка перамены ў нас вялікія, але ведаем добра, што да палешаньня жыцьця яшчэ далёка. І прыдзецца шмат папрацаваць, а навет і «зациноньць паса». Але самае галоўнае тое, што «псыхоз» шэрага чалавека зрабіўся зусім іншым. Бо можна аб усім гаварыць адкрыта і сьмела. Няма беспрэчынных арыштаў, даносаў, сьляжкі, «шпіцлов». Вядома, што «энтэзізм» моладзі трохі «пераборшчэў», але... усё, а калі ня ўсё, дык вельмі многа залежыць ад нас саміх, ад таго, як будзем працаваць і ці пазбудземся зладзейства. Бо гультайства, крадзеж і хуліганства разам з п'янствам яшчэ доўга будуць цяжарам усёго нашага грамадзтва. А таксама пакуль мы выйдзем зь сьняжняшняга цяжкага матарыяльнага палажэньня, дык нам могуць «друзьы» падставіць нагу, аб чым цяперакка толькі і думаюць, чакваючы палыходнага момэнту. Нашых свабодаў і поглядаў на Захад яны ня могуць пераварыць. Гэта ім «костка ў горле».

Успаміны Г. аб саракавых гадох нас вельмі ўзручылі. Мы надта добра разумеем усё, што ім перажыта, і падзяляем зь ім тое, што перажывае часамі яшчэ цяпер. І мы таксама зь нецярпненьнем чакалі канца вайны і... Але будзьце моцным духам і верай у тое, што «pravda zvítězí» (гістарычны лезунг Чэхаў), і спатканьне з роднымі ня будзе марай, але рэчаіснасьцяй.

А цяпер яшчэ крыху апавяданьня аб нашым калгасным жыцці. Зіму 42-43 г. ператрывалі мы шчасліва, без хваробаў. Хлопцы хадзілі ў 4-клясную школу, якую Ю. скончыў у 43 г., а потым вучыўся далей у 10-летцы ў сяле, 15 кілямэтраў ад нас. Жыў у прыватным доме. Кжную сыботу прыходзіў да нас па хлеб і мuku на зацірку, якая тады была нашай штодзённай стравай, зусім поспална ці забеленая «обратом», а вельмі рэдка цэлым малаком. Дроў мы ўлетку не запаслі, дык мусілі праз усю зіму кляпачніцца аб іх, каб ніколі ня было недастатку. Добра, што тайга была за нашай хатай, а ў ёй некалькі сухіх лісьчывякоў (лиственница = modzew), на якія ня надта квапіліся калгасьнікі, бо сухі лісьчывяк — цьвэрдзейшы за дуб. Няма-ла ўсе мы памучыліся пілуючы іх пераважна пад вечар пасьля працы і школы. Але калось іх было добра. Жар зь іх вельмі трывалы і быў добры для падтрыманьня цяпла ў амшаніку, дзе зімавалі пчолы. Кжны дзень увечары, а пры сільных морозах — два разы ў дзень нас'ў я цэлае вядро жару ў амшанік і сыпаў яго ў ямку паміж паліцамі, на якіх стаялі вульлі. Такім спосабам удавалася мне падтрымліваць аптымальную для пчолаў тэмпературу, і ты-

*

ня толькі таму жывая, што ўжо ёсьць у яе колькі запраўды здольных песьняроў, іншы раз даючых нам поўныя натхнення, беззаганныя творы. Гэта асаблівава значэньня ня мае. Куды большую ўвагу зьвяртае на сябе тое, што за восем-дзевяць год свайго праўдзівага існаваньня наша паэзія прайшла ўсе шляхі, а пачасьці і сьцежкі, каторыя паэзія ўрапэйская пратапывала болей ста год. З нашых вершаў можна было-б лёгка зрабіць «кароткі паўторны курс» ўрапэйскіх пісьменьніцкіх напрамкаў апошняга веку. Сантыманталізм, рамантызм, рэалізм і натуралізм, урэшце, мадэрнізм — усё гэтае, іншы раз навет у іх розных кірунках адбіла наша паэзія — праўда, найчасьцей бегла, няпоўна, але ўсё-ж-такі адбіла. Вялікую нутраную рухавасьць мае яна, — аб гэтым ня можа быць і споркі.

*

І ўсё-ж, хоць многа шляхоў прайшла пры сваім разьвіцці наша паэзія, але адзін дасюль яшчэ абмінае яна — свой родны, беларускі шлях, праложаны праз соткі год народнай песеннай працы. Соткі год народ вытварыў сваю паэзію, вырабляў прыпадаючыя да сваёй душы вобразы, параўнаньні, эпітэты, сюжэты, творчыя паходы. А чым нашы песьняры скарысталіся з усёго гэтага? Бадай што нічым.

Праўда, яшчэ год семдзесят таму назад Ян Чачот надрукаваў каля трыццаці ўласных песьняў, напісаных так добра накітатл зборнікаў, што і адрозьніць ад іх было ня зусім лёгка. Але зборнічка таго даўно ўжо няма, вершы Чачота не перадрукованы, ніхто іх ня ведае і ніякага ўплыву на нашу пісьменьнасьць яны ня мелі і ня маюць.

Замала «беларускасьці» было (апрэч Чачота ды Пятрука з-пад Крошнына, ды яшчэ, быць можа, Баршчэўскага) у нашых даўнейшых песьняроў, творы каторых мы ведаем, замала яе і ў сучасьнікаў. Адзін толькі Каганец, пішучы вершы, агля-

„Гаворыць Радыё Вызваленьне“

(Выбраныя матар'ялы Беларускае Рэдакцыі, кніжка І. Вых. стараньнем Беларускае Рэдакцыі Радыё «Вызваленьне», Мюнхэн, 1956, 144 бач.)

У сувязі з тым, што перадачы радды «Вызваленьне» спэцыяльна накіроўваюцца на Беларусь і на Захадзе іх ня чуваць, з самага пачатку працы радды паўстала праблема інфармаваньня эміграцыі аб зьмесьце, форме, якасьці, тэматыцы гэтых перадачаў. Гэтае інфармаваньне было наладжанае ў такі спосаб, што Беларуска Рэдакцыя высылала ў большыя нашыя асяродкі копіі сваіх радыёвых перадачаў, а нярэдка навет зарэгістраваныя на істужцы перадачы. Гэтага аднак далёка недастаткова, з гледзішча на расьцярушанасьць нашых суродзічаў. А дзеля таго выхад у сьвет зборніка скрыптаў зь перадаваных праграмаў на бацькаўшчыну, трэба адцеміць як вельмі дадатні факт. Кжны беларускі эмігрант можа атрымаць гэты зборнік задарма і, такім чынам, пазнаёміцца ізь зьместам, якасьцай і формай беларускіх перадачаў.

У зборнік увайшло 67 скрыптаў 21 аўтара. Ужо навет самая колькасьць аўтараў гарантуе шырокі дыяпазон. І запраўды: мы тут знаходзім артыкулы й камэнтары на бягучыя падзеі (пераважна ў БССР) палітычнага ці эканамічнага характару, артыкулы з нагоды тых ці іншых угодкаў, успаміны зь перажытага пад балышавікамі, літаратурна-мастацкія мантажы, фэльетоны, інфармацыі аб беларускай эміграцыі й г. д. Адрэзу-ж трэба адцеміць, аб чым і сама Рэдакцыя паведамляе ў прадмове, што з гледзішча на абмежаванасьць месца зборнік не абыймае поўнасьцяй усёе тэматыкі й формаў перадач.

Вясной і ўлетку, у вольным ад навукі часе, Ю. працаваў пры вызьязцы гною на поле і зьвонцы снапоў да стагоў і гумна, паганяючы каня. Гной і снапы накладалі на воз старэйшыя калгасьнікі.

У верасні 1943 г. раптоўна захварэў наш В-ка. На другі дзень ад вечара ўсю ноч паліла яго і знаць было налёты ды духліну ў горле. Раніцой К. і я павезлі яго да фэльчара ў Ш., але... не давезлі. Памёр сынок падарозе, задохся ад дыфтэрыту, як аб'ясніў фэльчар. Але і ў Ш. ня было б ратунку для В., бо ня мелі там нічога на гэтую хваробу.

На другі і трэйці год нашага калгаснага жыцьця пачалі мы трох аажывацца: завялі куры, потым вымьнялі за бульбу пару гусей, купілі парасё на гадоўлю, а пад канец — адзін вулей з пчоламі, зь якога мелі пайбольш карысьці. Бо яйкі ад курак зьядалі мы, але палову куранят панесьлі каршыны: 7 маладых гусей (з 10) і старую гуску панесьлі ваўкі. Хацелі зімою воўк і сьвінку насую забраць, але ўцялка ноччу на ганаік і абудзіла мяне. На шчасьце, ад воўчых зубоў сьцедл быў толькі на хвасьце сьвінны.

Увосень 44 г. само НКВД, ці ўжо тады НКГБ, пусьціла хвальшывую вестку аб тым, што мы скоро, у пачатку зімы паедзем у Польшчу, каб нашыя людзі загадзе ліквідавалі свае «гаспадаркі». Некаторыя з нашых паверылі гэтай брахні і пасыпаліся прадаць усе свае зімовыя запасы, а потым мусілі гараваць усю зіму вясну і лета. Мы аднак перачакалі і добра зрабілі, бо на выезд чакалі яшчэ год і 3 месяцы. Толькі ў кастрычніку 45 г. пачаў я разьлічвацца

даўся на народную песьню, намагаючыся, каб яны былі праняты яе духам і яе прыкметамі. Ды, на жаль, мала было ў яго творах натхненьня, і выходзілі яны ў яго важкімі, тагорнымі, бясьсьільнымі. Таму ў друку іх бадай што зусім не зьдэўлялася і ніякага сьледу ў беларускай паэзіі яны не пакінулі. Аднак, хоць і зрэдку, Каганец падвышаўся да праўдзівай творчасці, і тады ў яго вынікалі такія вершы, як «Кабзар» («Н. Н.» 1909) — рэч самародная, веючая народным духам і пакідаючая моцнае ўражаньне.

Апрыч гэтага гаварыць астаецца мала аб чым. Зрэдку, то там, то сям спатыкаюцца ў сучасных вершах то народны эпітэ, то народны паралелізм, або мэтр, або рыфма, або сюжэт. Але як тое рэдка, і як тое выпадакова! Часьцей гэтае спатыкалася ў Цёткі, я даў невялічкую нанізку вершыкаў, пачасьці ўдаваўшыся беларускую песьню*),дзьве-тры такія-ж рэчы напісаў Купала. А па-за тым трэба ставіць кропку. Беларускіх вершаў у нас яшчэ ня было, — былі толькі вершы, пісанья беларускай мовай.

*

Беларускіх вершаў яшчэ ня было, але яны павінны быць і будучы! Як кжны народ мае сваю нацыянальную душу, так ён мае і свой асаблівы склад (стыль) творчасці, найбольш прыдатны да гэтай душы. Ёсьць ён і ў нас Беларусаў, і мы мусім зьвярнуцца да яго, каб улажыць што-небудзь сваё ў скарыніцу сьветавой культуры, каб уліць у нашу паэзію сьвежыя сокі, каб стаць бліжэй да душы роднага народу, лепей патапіць яе духоўную смагу і запраўды ўзяцца за вялікую працу: **разьвіцьц беларускай народнай культуры.**

Распачаць гэтую справу ў паэзіі будзе нялёгка: куды лягчэй ісьці па прабойных дарогах, куды лягчэй пісаць, маючы перад вачыма добрыя прыклады; а тут усё, ад пачатку і да

Лекі залежаць ад лекараў

(Заканчэнне з 2-ой бачыны)

ўзяцця рэфэрэнт прапаганды Рады БНР, або чалавек ці людзі, якім гэта было-б ім-жа даручана. Гэткая праца, на маю думку, павінна была-б выявіцца ў наступным:

1) Выдаваньне часапісу, хоць раз на месяц (на пачатак мог-бы быць сыціп-лых памераў) у ангельскай мове. Няма сумлеву, што англамоўныя народы сяньня маюць наважальную сілу ў дэмакратычным сьвеце й дзеля таго на іх трэба звярнуць найбольшую ўвагу. У часапісе найбольш увагі прысьвячалася-б праблемам аб Беларусі, якія найбольш цікавыя чужынцаў. Гэткія пытаньні трэба было-б заўсёды навязваць да актуальных здарэньняў, маючых вагу для Беларусаў, або да справаў што закра-

наюцца на балонках чужой прэсы, ды падаваных у памылковым і некарысным для нас сьвятле. Туды маглі-б уваходзіць рэцэнзіі на чужыя выданьні, што так ці інакш мелі-б сувязь з праблемаю вызваленьня Беларусі ці асьвятленьня беларускай справы. Там можна-б было й адказваць на вэржыя выпады й атакі ці то ў прэсе ці радыё антыбеларускіх плыняў у дэмакратычным вольным сьвеце.

Хтосьці можа сказаў-бы, што Інстытутам для Вывучэньня СССР у Мюнхэне выдаецца ўжо «Беларускі Зборнік» на ангельскай мове й новы часапіс не патрэбны. Гэта няпраўда. Менаваны зборнік ёсьць вельмі абмежаваны як тэматыкай, так часам і падсторам, адносна

„Гаворыць Радыё Вызваленьне“

(Заканчэнне з 6 бачыны)

натоўскі» (б. 83), ды інш. Нельга сумлявацца што да значаньня іх для слухачоў на бацькаўшчыне. Зьмешчаныя-ж у зборніку яны маюць вельмі важнае значэньне на эміграцыі з гледзішча на іх даведкавы характар. Колькі з нашае моладзі на чужыне змагло-б адказаць, прыкладам, на пытаньне, хто такі Чарвякоў і якая была ягоная дзейнасьць? Ці, навет, Усевалад Ігнатаўскі? Вось дзеля гэтага, на нашу думку, Беларускай Рэдакцыя, рыхтуючы наступныя выпускі сваіх матар'ялаў, мусіла-б мець гэта на ўвазе і, ня гледзячы на ніякую прапарцыянальнасьць, зьмішчаць такіх скрыптаў як найбольш. Думаем, што ў беларускіх праграмах даецца іх дастаткова.

Добра, што зьмешчаны ў зборніку, ды й у далейшым павінны зьмяшчацца такія скрыпты як «Як балышавікі разбуралі сьвятыні ў Менску», «Тайніцы Сьляпянскага лесу» і пад. Гэтакія скрыпты маюць у сабе пэўны дакумэнтэцыйны матар'ял, які варты таго, каб яго зафіксаваць праз анублікаваньне ў зборніку.

Ну і, эразумела, скрыпты з нацыянальным мэмантам. У гэтым зборніку гэты мамэнт займае паважнае месца. Калі-б ён займаў такое-ж месца ў беларускіх праграмах, бязумоўна палажэньне было-б задавальняючым. Але праўдападобна гэтага няма, тымболіць, калі й сама Рэдакцыя ў прадмове засьцерагаецца, што «Маючы на ўвазе галоўным чынам беларускага чытача і будучы абмежаванымі памерам першае кнігі, мы зьмяшчаем тут адно частку скрыптаў, што найбольш беспасярэдня кранаюць беларускія праблемы». І зусім правільна — што да зборніка. Але што да праграмаў наагул, дык адразу-ж паўстае пытаньне: а якога-ж слухача мае на ўвазе галоўным чынам Рэдакцыя? Няўжо не беларускага? І там-жа гэтае сама абмежаваньне «памерам» — усяго 20 хвілін!

Чуліся калісьці нараканьні на мову ў беларускіх праграмах, некаторыя адважваліся гаварыць навет, што яна мала чым розніцца ад савецкага беларуска-расейскага жаргону. Чытаючы зборнік кідаецца ў вочы беспадстаўнасьць такога закіду. Праўда, параўнаўшы тэксты ў зборніку з копіямі скрыптаў у праграмах, відаць, што скрыпты прызначаны да публікацыі прайшлі пэўную пазначную праўку. Запраўды нязначную: прыкладам, слова «камуніст, -а», якое ўжывае беларуская Рэдакцыя ў перадачках, у зборніку ўсюды заменена

на «камуністы, -ага» і г. д. Для беларускае мовы «камуніст» не ўяўляе ніякае небясьпекі, слухач-жа затое чуе мову такую, якой сам паслугоўваецца. На нашу думку, калі-б Беларускай Рэдакцыі замест слова «калгаз» «калгазнік» ужывала «калхоз» «калхознік», дык навет і тады ня было-б шкоды. Бязумоўна, аўтар гэтых радкоў нічога супольнага зь філіялёгіяй ня мае, але не заўсёды філіялёгія зарукай практычнага сэнсу.

Наагул-жа трэба падчыркнуць высокі ўзровень скрыптаў як з гледзішча зьместу так і формы. Гэтым Беларускай Рэдакцыя, бязумоўна, можа заслужана ганарыцца.

Як ужо гаварылася на пачатку, у зборніку зьмешчана 67 скрыптаў. Тымчасам-жа Беларускай Рэдакцыя радыя «Вызваленьне» нядаўна адзначала сваю тысячную праграму. Аб чым там, паза гэтымі 67 скрыптамі, гаварылася нашым суродзічам на бацькаўшчыне? Шырэйшыя колы нашае эміграцыі гэтага ня ведаюць. А ведаць усе мы маем права датуль, пакуль гаворыцца ад нашага імя. «Словы, якія Ён пачуе ў нашых перадачках, будуць словамі ад нас усіх» (падкр. наша — А. Г.) і будучы скіраваныя да Вас усіх...» — гаварылася ў першым звароце «Да суродзічаў на Бацькаўшчыне» (б. 5); «**Мы — беларускія эмігранты**...» (падкр. наша — А. Г.) — стаіць у скрыпце «Кірунак сэрца» (б. 7), і г. д. Вяручы гэта на ўвагу якраз мы, беларускія эмігранты й мусім дамагацца ад Беларускае Рэдакцыі радыя «Вызваленьне», каб ейныя праграмы поўнасьцій рэпрэзэнтавалі нашыя ідэі, ідэі нацыянальна-вызвольнага руху Беларускага Народу. У іншым-жа выпадку будзем мець права дамагацца, каб яна гаварыла не ад усіх нас, а толькі ад свайго імя, што выглядала-б прыблізна так: «Мы, працаўнікі радыя «Вызваленьне»... і г. д. Адначасова для інфармаваньня ўсяе эміграцыі аб сваіх праграмах Беларускай Рэдакцыі мусіць імкнуцца выдаваць як найчасейці падобныя кніжкі выбраных матар'ялаў.

Разглядаючы дадзены зборнік мы сьведама не закранулі аднаго важнага пытаньня ў дачыненні да беларускіх (ды наагул нацыянальных) праграмаў радыя «Вызваленьне». Гэта ведамае ўсім «непрадражэньства». Я якраз з гледзішча на важнасьць гэтага пытаньня мы разгледзім яго ў вадным з наступных нумароў «Бацькаўшчыны».

А. Галубіцкі

якіх ён можа замяшчаць матар'ялы. Ён-жа да таго ёсьць і кантраляваны чужынцамі. Нам трэба мець свой часапіс, залежны толькі ад нас, той, які насыятляў-бы ўсе пытаньні ў нашым сьвятле і то дзеля таго, каб меў вагу й паважна прымаўся пад увагу чужымі ўстановамі, прэсаю й выдавецтвамі, займаўся найбольш праблемамі актуальнымі, прысьвячаючы асноўнае месца й увагу нашай паняволенай бацькаўшчыне ды справам палітыкі, культуры, гаспадаркі й змаганьня за ейнае вызваленьне. Ён-бы мусіў часта насыятляць і інтэрпрэтаваць з нашага беларускага пункту гледжаньня паасобныя памылковыя крокі ці прынцыпы палітыкі вялікіх заходніх дзяржаваў у вадносінах да балышавікаў нявольніцкай імперыі.

2) Арганізаваньне цэлай сеткі карэспандэнтаў вышэйпраектаванага часапісу ў васьноўных цэнтрах заходняга сьвету Заданьне іх было-б, на маю думку, два-якім: памагаць у пашыраньні менаванага часапісу сярод чужых улівоўных палітычных, грамадзкіх, прэсавых ці культурных дзейнікаў ці устаноўаў і збіраць усе матар'ялы, перадусім у прэсе і выдавецтвах, аб Беларусі й Беларусях, каб такім чынам на іх можна было адпаведна рэагаваць. Людзі да гэтага ёсьць, патрэбная толькі ахвота й добрае кіраўніцтва.

3) Зьвярнуць увагу на ўсе формы й спосады выяўленьня й пашыраньня сярод чужынцаў беларускай народнай культуры з мэтай прапаганды беларускага імя й нашых ідэялаў. Дзеля гэтага актывізаваць нашыя культурныя мастацкія гурткі, памагаць ім матар'яламі й парадамі, прадукваць кружэлкі зь беларускімі песнямі. Тут таксама ёсьць вельмі шырокае поле дзейнасьці.

4) Выдаваць кніжкі аб Беларусі ў чужыя мовы і забясьпечваць імі бібліятэкі. Гэтыя працы, на маю думку, мусілі-б быць папулярнымі, даступнымі для чужога чытача.

Ну добра — спытаецца нехта — а дзе-ж на гэта ўсё ўзяць грошы? Тут, на маю думку, справа найлягчэйшая. Мы сяньня не такія ўжо бедныя, як былі дзесяць год таму назад, або як нам самым здаецца. Пры добрай арганізацыі часапіс можна пакрыць падпіснымі, знайшліся-б грошы й на выданьне адной ці двух кніжак на год, ці на выпуск сэрві кружэлак. Але, як вышэй давалася зацэміць, каб гэта ўсё мець, праца мусіць быць сцэнтралізаваная, п'янаваа і сыстэматычная. А што гэта ўсё ляжыць у мерах нашых магчымасьцяў — няма найменшых сумлеваў. Найцяжэй тут можа было-б із сыстэматычнасьцяй. Бо трэба-ж разьлічваць на тое, што каб такая праца прынесла нам патрэбныя рэзультаты, яна павінна вясціся бесперапынна й на працягу доўгіх гадоў. І найгорш із тым, што на пачатку цяжка было-б бачыць рэзультаты гэтай працы, перадусім выдавецкай. Але дзе-ж іншая дарога?

Гэта мае скромныя прапановы. Цікава, што адносна гэтых пытаньняў думае (ці наагул што думае) рэфэрэнт прапаганды й асьветы Рады БНР. Варта было-б нам ад яго (ці ад іх) пачуць. І ня толькі пачуць. Бо й закрапаньне гэтага, паводля таго-ж Вярбы, «пытаньня, якому трэба больш увагі» на бачніках «Бацькаўшчыны» й нашай пісаніны й вашага часу, страчанага на чытаньне гэтай пісаніны, было-б шкада, калі-б мы толькі на гэтых разважаньнях і скром-

кі? А дзе хто, можа спадзявацца, навет крыкне: пільгіят! (крадзеж зь пісьменьніцкага твору). Але досыць аб гэтым. Ці рабіць тыя запазычкі, ці не рабіць — паважнага значэньня гэта ня мае. Для шырокай-жа працы трэба ўступаць на другі адзначаны нам шлях.

Аднак і тут можна ісьці па-рознаму: можна старанна ўдаваць тое, што ёсьць у народнай песні, кіруючыся, каб даць вытвор, які ня можна-б было адрозьніць ад народных. Гэта сталася-б каронай для такой працы. Можна пісаць і інакш — не намагаючыся падрабіцца пад народную песню, але ў народным духу, прыклад чаго даў Каганец у сваім «Кабзару».

Проці першага спосабу многа можа сказаць. Напісаны верш, каторага ад народнай песні і не адрозьніш. Гэта — трыумф пісьменьніка, стаўшага на такую пуніцу. Але нашто той верш? Ці-ж замала было-б народных песняў і бязь яго? Далей, — мы-ж радзіліся аб разьвіцьці народнай паэзіі, а тут у лепшым прыпадку становіміся ўровень з ёй, аб разьвіцьці-ж няма й мовы. Яшчэ адно: круг сюжэтаў песні няшырокі, ён хутка будзе пройдзены ўвесь да канца, і тады пачнуцца прыкрыя паўтарэньні старога, ужо сказанага, пісьменьніку будуць зьвязаны скрыдлы, паэзія ўпрочца чалом у сыяну. Урэшце-ж, адна рэч песня, другая — верш; песня п'яецца, і гэтае рабіць да яе такія вымогі і надае ёй такія прыкметы, удаваць каторыя ў вершы было-б сьлепатою.

Астаецца апошні шлях. Ісьці па ім — справа верная, але небясьпечная. Бо што такое той «народны дух»? На ім няма ані кляйма, ані плёмбы, а таму пад яго прыкрыцьцём канечна будуць заносіцца ў нашу пісьменьнасьць і насьледаваньні зь вялікарукай ды ўкраінскай народнай паэзіі, пад уплыў каторых так лёгка падпасьці, і ўласныя нікчэмныя выдумкі, і яшчэ шмат што. Ізноў скажу — шлях верны, але небясьпечны. Думаецца, пакуль мы робім першыя крокі, трэба нам пры-

Зь беларускага жыцьця

КНЯЗЬ СЬВЯТАПОЛК-МІРСКІ У ЛЮВЭНЕ

На запросіны а. Робурта ван Каўэлярт дэ Уільс князь Сьвятаполк-Мірскі прыехаў у Лювэн, каб пазнаёміцца зь беларускімі студэнтамі ды адначасна даць даклад аб савецкіх канцэнтрацыйных лягерах. У ягоны гонар згуртаваньне Беларускіх Студэнтаў наладзіла прыняцьце ў доме беларускіх студэнтаў у Лювэне. Спасьрод высокіх гасьцей былі: Я. Экс. Япіскап Слосканс, праф. Дэ Наер. Дырэктар Спартовага Інстытуту пры Лювэнскім Унівэрсытэце; праф. Дэ Раймакэр, Ганаровы Старшыня гуртка Інтэрнацыянальных Сьвядосінаў; Старшыня гуртка Інтэрнацыянальных Сьвядосінаў; а таксама старшыні й прадстаўнікі ад розных студэнцкіх згуртаваньняў Лювэнскага Унівэрсытэту.

На наступны дзень, 11 красавіка г. г., у залі Студэнцкага Дому быў прачытаны князем даклад на тэму: «11 год у Сібіры. Мае сьветчаныя аб савецкіх катаргах». Доклад быў вельмі цікавы й амаль для ўсіх зусім новы. Зусім правільна сьцьвердзіла адна з бэльгійскіх газэт: «La Libre Belgique», што «вялікая зала Студэнцкага Дому была за малага, каб зьмясьціць масу людзей, што прыйшлі паслухаць даклад князя Сьвятаполк-

.....

ных прапановах і спыніліся. А ёсьць і такая магчымасьць. Не хацелі-бы падаваць тут аднаго прыкладу, шмат каму ведамага, адносна стараньняў нашага актыўна з Таронта выдаваць перьядчыны англамоўны часапіс аб Беларусі. І нам яшчэ сяньня крыўдна, і ведама на каго жрыўдна. Бо прапанова была рэальная й праца была распачатая, навет былі ўжо сабраныя пэўныя фінансавыя сьродкі. Але сяньня ня час выцягваць гэта на верх.

Мне здаецца, што справа гэтай павінен зацікавіцца кжаны сьведамы вялікіх, узложаных на нас паняволеным народам, абавязкаў Беларус, які ці інакш сяньня стаіць на перадавых пазыцыях фронту змаганьня за вызваленьне нашае бацькаўшчыны. Працаваць у нас ёсьць каму, дай Божа ахвоты. А ахвоты гэтай таму ці іншаму мо трэба й падацца, аднаго ці другога трэба й падштурхнуць. Ведаем, што ёсьць у нас навукоўцы, што трымаюць у руках тыя «цяжэйшыя гарматы» і ходоюцца з варожай навуковай ці, лепш скажаць, псеўданавуковай прапагандай. Але колькі-ж ёсьць і такіх, таксама маючых рэцэнзіі на навукоўцаў і «вялікіх людзей», што ў руках сваіх ня трымаюць навет скорастрэлаў ці простых стрэльбаў, а толькі банкавыя кніжкі ды вылічаюць, ці скоря ім давядзецца ўжо паплаваць у той прыказанай саладусе. Змусіць іх да працы можна (і трэба!) прэсіяй грамадзкай апініі. Гэткую прасію павінны зрабіць і то неадкладна шорыя будзёньня і адданыя прыцаўнікі беларускіх грамадзкіх арганізацыяў і ўстановаў, тыя людзі, якія зьвярлюцца асноўным шкільтам нашага ўсяго арганізацыйнага жыцьця і вызвольнага змаганьня на эміграцыі. За імі няхай будзе слова.

Ім найчасейці прыходзіцца быць у кантакце з чужымі лякальнымі арганізацыямі і ўстановамі, з чужымі простымі людзьмі. Яны ці не ў найбольшай меры адчуваюць недахоп зарганізаванай і ўдалай прапаганды аб Беларусі сярод чужынцаў.

Дык чакаем на галасы іншых. І ня толькі на галасы, але й на працу.

К. Акула

Мірскага...» Усе слухалі даклад зь вялікім зацікаўленьнем. Пасьля заканчэньня дакладчык быў прывітаны доўгімі й гучнымі воплескамі.

Па дакладзе было наладжана прыняцьце, дзе зацікаўленьня засьпалі князя пытаньнямі, як адносна савецкіх канцэнтрацыйных лягераў, так і наагул адносна ўсяго «савецкага раю».

Падчас тыднёвага пабыту кн. Сьвятаполк-Мірскага ў Вэльгіі беларускія студэнты мелі гонар мець яго амаль штодзённым гасьцём у сваім доме. Гэта дало нам магчымасьць бліжэй пазнаёміцца, а таксама даведацца шмат аб жахлівых умовах жыцьця ў савецкіх канцлягерах.

Я. Н.

ПЕРШАЯ БЕЛАРУСКАЯ ІМША а. ЧАРНЯЎСКАГА У НЬЮ ЪРКУ

Сумнае разьвітаньне вельмі часта мяжуе з радасным вітаньнем...

У вялікодсым нумары «Бацькаўшчыны» паведамлялася пра разьвітальны вечар з а. Франуком Чарняўскім. «Студэнт», пішучы пра гэтае сумнае разьвітаньне, не забыўся пажадаць таксама Павежанаму Айцу плённае нацыянальна-рэлігійнае працы на новым месцы. Як прыёмна паведаміць тым, што нядаўна разьвіталіся з а. Франуком, што іхнае пажаданьне пачало зьрывацца адразу-ж пасьля прыезду а. Франука на новае месца жыхарства!

У вербную нядзелю 14 красавіка ў канвэнце Сясьцёр сьв. Кірылы й Мэтода, які належаць да славацкае парахвіі сьв. Яна Непамуцэнскага (320 East 66th Street, New York 21), а. Ф. Чарняўскі адслужыў сваю першую імшу для Беларусаў Нью Ърку. Беларусам каталіком вельмі прыемна было сабрацца з гэтае нагоды дзеля супольнае малітвы, а таксама прывітацца з новапрыбылым беларускім сьвятаром. Шчырая падзяка належыцца Монсін'ёру Сьцяпану Красулі, пробашчу славацкае парахвіі сьв. Яна Непамуцэнскага, за ягоную вялікую прыхільнасьць да Беларусаў і Сёстрам сьв. Кірылы й Мэтода за іхную надзьвічай мілую гасьціну. Адначасна хочацца верыць, што духовая лучнасьць а. Ф. Чарняўскага зь беларускімі вернікамі ў Нью Ърку станецца рэгулярнай у будучыні дзеля нашага агульнага добра.

Лювэнец

З КУЛЬТУРНАЕ ДЗЕЙНАСЬЦІ БАЗА У НЬЮ ЪРКУ

У Нью Ърку рэгулярна раз на месяц па лініі культурнага рэфэрату БАЗА (рэфэрэнт праф. др. Я. Станкевіч) адбываюцца беларускія сустрэчы, у якіх бяруць удзел прадстаўнікі дзвюх беларускіх эміграцыяў: старое і новае. Апошняя гэткая сустрэча адбылася 14 красавіка сёлета. У праграму ўвайшло: 1) Жывая газэтка (апошняя міжнародная падзеі, весткі з СССР і з беларускага жыцьця — др. Я. Станкевіч); 2) Інфармацыя аб жыцьці Беларусаў у Ўроўе (сп. Я. Запруднік); 3) Доклямацыя (сп-чня Г. Орса).

Падаўшы некалькі актуальных вестак зь міжнароднага і савецкага жыцьця, др. Я. Станкевіч расказаў вельмі цікавае зь беларускае мінуўчыны. Вось што даведаліся ад яго прысутныя:

Беларусы — рэфарматарамі студэнцкіх зьвязчаў на ўнівэрсытэце ў Кіеве.

Польскі пісьменьнік Т. Еж у сваіх успамінах «Ад калыскі праз жыцьцё» (Polska Akademia Umiejętności. Teodor To-

(Заканчэньне на 8-ай бачыне)

канца, трэба рабіць самому. Ёсьць і шмат іншых перашкод, вымагаючых пільнай працы і доўгіх дум; асабліва цяжка прыходзіцца пры найважнейшым і найгоршым пытаньні: што зь песняў, каторыя пляюцца ў нас, належыць да Беларусаў, а што ўзята ад Вялікарукаў, Украінцаў, навет у Палякаў? Скрозь спатыкаюцца ў нас песні, вядомыя ў іх, або ўстаўлены кавалачкі з гэтых песняў, цікавыя параўнаньні і т. д. Ці мы бралі ад іх, ці яны ад нас? Ці зраслося запазычанае з душой Беларуса, ці асталося чужым? Міма гэтых (і шмат якіх іншых) запытаньняў моўчкі прайсці ня можна, але і адказаць на іх ня проста. Ды як-бы ні прыходзілася цяжка, а праўдзіваа беларуская паэзія павінна знайсці для сябе працаўнікоў: бярымося-ж за гэтую нялёгкую, але вясёлую работу.

✱

Бярымося! наш сягонняшні, наш заўтрашні напрамак — да забытага намі народнага беларускага шляху. Але вышаўшы на яго, становіміся мы на расстаньні: мы можам жыцьцом браць з народных песняў тыя скарыбы, аб каторых была мова вышэй, — браць і ўстаўляць у свае вершы; далей мы можам вучыцца ў народу, навываць да яго творчых падходаў. За што-ж нам брацца?

Ідучы першай дарогай, мы, праўда, трохі аднавім нашу паэзію, і яна прыбярэцца крыху ў народны колер (як тая паненка, што надзела ўзятую ад вясковай дзяўчыны шнурочку). Але, як кжаны бачыць, гэта ня шлях да шырокага разьвіцьця паэзіі. Да таго-ж не забудзем, што праз такія запазычкі чытач пачынае неяк сумлявацца ў творчых сілах пісьменьніка: мо' таму ён запазычае, што свайго стварыць ня можа? Калі запазычана запраўды каштоўная рэч, дык вынікае думка: чаго варт пісьменьнік, у каторага лепшае — запазыч-

мацца народнай песні, як сьляпы трымаецца плоту, трэба стаць бліжэй да першага з абодвух спосабаў творчасці; але пры гэтым мы павінны памятаць, што ён добры толькі для пачатку працы, што па ім далёка ня зайдзеш, і што раней або пазьней мы паварочым на шырокі, у бязьмежную даль пралёгшы, шлях. Дзе яго шукаць, — мы ўжо гаварылі.

✱

Мы падыйшлі к канцу. Астаецца сказаць усяго некалькі апошніх слоў.

Намагаючыся зрабіць нашу паэзію ня толькі мовай, але і духам, і складам твораў шчыра беларускай, мы зрабілі-б цяжкую памылку, калі-б кінулі тую вучулку, што нам давала сьветаваля (найчасейцей эўрапэйская) паэзія. Гэтая апошняя праца павінна ісьці поўным ходам. Было-б горш, чым нядбал'ствам, нічога ня ўзяць з таго, што соткі народаў праз тысячы год сабіралі ў скарыбіцу сьветавай культуры. Але заносіць толькі чужое, не разьвіваючы свайго — гэта яшчэ горш: гэта значна глуміць народную душу. Да таго-ж адны жабракі могуць праз усё жыцьцё толькі браць. Трэба-ж і нам, бяручы чужое, калі-не-калі даюць нешта сваё. А свайго, як мы бачым, мы давалі меней, чым маглі.

*) Аб свайй паэмцы «Мушка-Зелянушка» ды некалькіх дробных вершах, надрукаваных улетку, я тут не гавару, бо гэта ўжо — пачатковы вынік з той працы над беларускім складам у вершы, якую я распачаў каля году назад і абараняю ў гэтай стацыі.

Максім Багдановіч

Зь беларускага жыцця

(Заканчэньне зь 7-ай бачыны)

masz Jeż /Zygmunt Miłkowski/. Od kolebki przez życie. Wspamięnia. I. Kraków, 1936). на бач. 233 піша:

Кіеўскі ўнівэрсытэт зглядам паступку моладзі няздаўта да майго прыезду чыста зьмяніўся. Пануючая даўней і патураная куратарам гуляшчасьць пера-стала. Зьмену зрабіла сама моладзь, а галоўны ўплыў зрабілі Беларусы, якія ў ліку трыццаціх здаровых і дужых дзяцкоў разам прыехалі зь Менскае гімназіі з прынятай у Менску пастано-ваю рэфармаваць унівэрсытэцкія звы-чаі. Змова гэтая знайшла паддэржаньне ў Кіеве, адылі і без паддэржаньня бы-ла сама даволі дужой і станаўкой. Мян-чукі паразілі, што будучь кіямі біць-тых, што будучь гуляць у карты, п'ян-чыцца і валачыцца па падазронных да-мох. Пагроза падзеяла. Вязульства ся-род моладзі шчэзла. На ейнае месца ўвайшла навука, а з навукаю палітыка». Гэта было каля 1847 году.

Кампазытар Штакоўніч — Беларус
Выдаваае ў Нью Ёрку «Новое Рус-ское Слово» надрукавала сёмага краса-віка сёлета рэцэнзію ўспамінаў жыдоў-скага аўтара М. Новамейскага. М. Нова-мейскі радзіўся ў Сібіры. Ён — сын жыдоўскага палітычнага засланца на Сі-бір. Новамейскі, між іншага, піша ў сваіх успамінах, што сярод высланых на Сібір паўстанцаў быў дзед цяпераш-няга расейскага кампазытара Штакоў-ніча. Дзед кампазытараў, адбыўшы кару, ня меў права зьвярнуцца на бацькаў-шчыну. Дык ён жыў у Іркуцку і быў там дырэктарам Сібірскага банку. Нова-мейскі завець Штакоўніча адным з польскіх засланцаў, але прозьвішча «Штакоўніч» паказвае, што ён Беларус.

Інфармацыя сп. Запрудніка аб жыцці й дзейнасьці Беларусаў у Эўропе, галоў-ным чынам у Нямеччыне, выклікала зразумелае зацікаўленьне ды некалькі заўвагаў і запытаньняў. З прабегу гутар-кі на гэтую тэму ды з слоў дакладчыка вынікла, што беларускае грамадзтва ў Амэрыцы ня зусім дакладна пайнфарма-вана пра абставіны нашае грамадзкае, выдавецкае й палітычнае працы ў Нямеччыне, што спрычыныя часамі неда-рэчныя дамаганьні ці неабгрунтаваныя заклікі. Былае і наадварот. Наагул, на думку дакладчыка, нястача жывога кан-такту паміж беларускім грамадзтвам у ЗША, з аднаго боку, і ў Эўропе — з другога, спрычыныя штучныя бар'еры, якія перашкаджаюць глыбейшаму па-разуменьню й супрацоўніцтву. Дзеля ліквідаваньня такога роду цяжкасьцяў трэба выкарыстоўваць кажнае падарож-жа нашых суродзічаў з кантынэнту на кантынэнт, якія апошнімі часамі час ад часу здараюцца.

УЛАДЫКА СЯРГЕЙ НА НОВЫМ МЕСЦЫ

У суботу 9. 2. г. Царкоўная рада пры-ходу БАПЦ Жыровіцкае Божае Маці ў Пэрт закупіла пляц пад царкву, на якім знаходзіцца таксама памешканьне пры-значнае для Яго Высокапраасьвяшчэ-ства Архіепіскапа Сяргея.

У панядзелак раніцою, першага краса-віка Беларусы Заходняй Аўстраліі віталі свайго Уладыку.

Вечарам пасля працы сабралася боль-шая колькасьць людзей і да позняй но-чы плянавалі будучую працу. Разам з Уладзікам прыехаў а. Мацэст Янкевіч, які будзе настаяцелам парахвіі й асабі-стым сакратаром Уладыкі.

Парахвіяніі

ДА БЕЛАРУСАЎ-КАТАЛІКОЎ АМЭРЫКІ

Нядаўна пераехаў на ўставічнае жыць-цё да Задзіночаных Гаспадарстваў Амэ-рыкі вядомы беларускі ксёндз Пранціш Чарняўскі. 14-га красавіка на Вербніцу, кс. Пранціш Чарняўскі імшў ішму для Беларусаў Нью Ёрку, у часе каторай па-беларуску чытаў Ванэлю і казаў ка-зань пабеларуску. Вернікі ў часе імшы паялі беларускія набожныя песьні. Тое самае было на першы дзень Вялікадня ды, апрача таго, ксёндз спавядаў. Абод-ва разы ішма была ў школьнай каплі-цы славацкага манастыра сьв. Яна Не-памучнага, 320, Усход (1st) 66 вуліца ў Нью Ёрку. Там-жа й далей будзе кс. Пр. Чарняўскі імшчы для Беларусаў вялі-кага Нью Ёрку. Але, каб гэта сталася, трэба Беларуска-каталіком вялікага Нью Ёрку зыбрацца і падаць ад сябе дзьве просьбы — адну ньюёрскаму біскупу, а другую біскупу дыцэзі Альбані, да ка-торай цяпер належа кс. Пр. Чарняўскі.

Кс. Пр. Чарняўскі мае пачаць такса-ма грамадзка-рэлігійную працу сярод Беларусаў-каталікоў Задзіночаных Гас-падарстваў, пра каторую тут дагэтуль ня чуваць было. Праца пачнецца ў сьтэй-ца Нью Ёрку, дзе ё нашыя людзі і дзе сам ксёндз. Магчыма, што будзе выхо-дзіць і беларуска-каталіцкі часопіс.

Вернік

ГАДАВЫ ЗЬЕЗД АБРФ

5-га травеня г.г. адбыўся XII гадавы зьезд Аб'яднаньня Беларускіх Работні-каў у Францыі.

Зьезд адчыніў старшыня Галоўнай Управы АБРФ сп. М. Наўмовіч. У прэ-зыдыюм зьезду былі выбраныя а. Л. Гарошка, др. Сакалоўскі й сп. Дубейскі. Пасля справаздачу зь дзейнасьці АБРФ і дыскусію над імі, уступаючай Управе аднагалосна быў прызнаны аб-салютарыюм.

Новая Галоўная Управа была выбра-ная ў наступным складзе: сп. М. Наў-мовіч — старшыня, сп. В. Міцкевіч — заступнік старшыні й скарбнік, сп. Н. Лысуха — сакратар, сп. сп. Я. Касак і К. Абрамчык — сябры Управы.

На заканчэньне быў наладжаны кан-цэрт беларускіх песняў.

СЬВЯТКАВАНЬНЕ 2-ГА САКАВІКА Ў РЫМЕ

АД РЭДАКЦЫІ: Гэтую зацемку мы атрымалі толькі 16.5.1957 г., таму й зьмяшчаем яе зь вялікім спазьненьнем.

★

Налюбаваўшыся так шырока раскаль-партаванай панарамай сьлёгніх імпрэ-заў 25 Сакавіка, набралі сьмеласьці й мы, рымскія сьвяткавальнікі, хоць-бы й на канчатку, да яе далучыцца. Кажам «набралі сьмеласьці», бо-ж мы далёка скрамней сьвяткавалі. Нам прышлося дзеля ніклай, і то выключна духоўніч-кай, нашай тут колькасьці й асаблівых лякальных абставінаў ды агульнай сум-най сытуацыі сьняннышай, крыху ад-ступіць (не ў дэкор каму кажучы) ад «моды» і ня вытанцоўваць лепшае долі паняволенай Бацькаўшчыне, а вымоль-ваць пры помачы нявінных сіротак, якія на нашай урачыстай Імшы Сьвятой у тутэйшай Базыліцы Маці Божай з такой чароўнай набожнасьцю паялі ды пры-ступалі да Сьвятой Эўхарыстыі (Пры-часьця) на нашу інтэнцыю, што ня толь-кі мы, Беларусы, але й прысутныя гось-ці нашы, духоўныя й сьвецкія дастой-нікі, да жывога былі кранутыя. Амаль кажны зь вынічючых пасьяла набажн-ства рэпрэзэнтантаў гэта адцёмліваў. А фото-рэпартэр з Ватыканскай прэсы шчэ й назваў іх (памылковым трапам) «бела-рускімі».

Другая частка сьвяткавальнай нашай праграмы — кароткі даклад на тэму дня, бяседа пераплітаная музыкai і доклімацый — адбылася ў сваім толь-кі студэнцкім тутэйшым гуртку, пакі-даючы мілае ўражаньне, паглыбляючае ідэйна-дзейную дружбу.

Кс. П. Татарыновіч

У акруговым адзеле БАЗА ў Нью Ёрку

28 красавіка сёлета ў Нью Ёрку ад-быўся чарговы агульны сход сяброў ньюёрскай акругі БАЗА з наступным парадкам дня: 1. Выбары дэлегатаў на 7-ы Кангрэс БАЗА, які адбудзецца ў канцы травеня сёлета, і 2. Справа на-быцьця Царквы і Народнага Дому ў Нью Ёрку.

Перад пачаткам сходу старшыня Гал. Упр. БАЗА, сп. М. Тулейка, шыкара пайнфармаваў прысутных аб стане па-будовы Іміграцыйнага Музэю вакол Статуі Свабоды, які мае быць пабудаваны высылкам саміх імігрантаў (ад 1888 году ў Амэрыку прыехала з усіх канцоў сьвету 27 мільёнаў новых Амэрыкан-цаў). Галоўная Управа БАЗА пастана-віла правесці сярод Беларусаў у Амэ-рыцы акцыю зборкі ахвяраў на будову Амэрыканскага Музэю Іміграцыі, каб імя беларускае іміграцыі таксама было сярод будаўнікоў гэтае нацыянальнае сьвятыні Амэрыкі. Старшыня БАЗА за-клікаў складаць ахвяры на справу па-будовы Іміграцыйнага Музэю значаю-чы, што кажны, хто ахвяруе 10 далляраў або больш, дастане пасьветчаныя «Бу-даўнікі Музэю».

Пасля гэтае ўступнае інфармацыі былі праведзеныя выбары лгелатаў на 7-ы Кангрэс БАЗА ад пададзелу Брук-лін.

◆◆◆◆

ВЫДАНЬНЕ ЦАРКОЎНЫХ НОТАЎ ПРЫ ЗБМ У КЛІЎЛЭНДЗЕ

Паколькі па нашых прыходах адчу-валася нястача царкоўных нотаў, а ёсьць магчымасьць выхалу, ЗБМ у Кліў-лэндзе паставіла выдаваць іх рата-тарным спосабам. Ужо выдаў «Вялік-дзень» і разаслаў па прыходах у коль-касьці пяціх кніжак (кажнай партыі і дырэгенту). Цяпер прыступаем да вы-даньня Сьвятое Літургіі, дзе будзе зьмешчана чатыры «Херувімы», чаты-ры «Міласьць міра» і г. д. Моладзь зма-гла выдаваць царкоўныя ноты дзяку-ючы сп. К. Кісламу, які фактычна і ро-біць бальшыню працы сам. Зацікаўле-ныя ў гэтым хай зьвяртаюцца да кі-раўніцтва моладзі. «Вялікодзень», які абыймае 70 старонак, можна атрымаць, пасылаючы аднаго далляра, каб апла-ціць кошты, якія былі ў сувязі з вы-даньнем.

СЁМЫ КАНГРЭС БАЗА

1 і 2 чырвеня сёлета адбудзецца ў Нью Ёрку ў памешканьні Украінскага Літаратурна-Мастацкага Клубу (149 2-ая Эвэню) 7-мы Кангрэс Беларуска-Амэрыканскага Задзіночаньня ў ЗША.

На Кангрэс зьездуцца старшыні й дэ-легаты аддзелаў БАЗА ў Нью Ёрку. Саўт Рывэр — Нью Ёрансвіку, Вікэне, Стэмфордзе, Спрынгфілдзе, Кліўлэндзе, Дэтройце, Чыкаго, Джэрсэй Сіты й Пэ-орыі.

7-мы Кангрэс ставіць сабе за задань-не разгледзець дзейнасьць БАЗА за два гады, выбраць новыя кіруючыя ворга-ны арганізацыі ды разважыць усе важ-нейшыя арганізацыйныя й грамадзка-нацыянальныя пытаньні дзеля далей-шага выдзеньня й разьвіцьця дзейнась-ці БАЗА.

Усе Кангрэсы БАЗА маюць вялікае значэньне для маладой яшчэ беларуска-амэрыканскай арганізацыі. Насамперш яны здаюць справаздачу перад сябрамі арганізацыі і беларускім грамадзтвам із стану арганізаванага жыцця белару-скай эміграцыі ў ЗША, якое пераважна канцэнтруецца ў Беларуска-Амэрыкан-скім Задзіночаньню. Далей Кангрэсы БАЗА трымаюць і замацоўваюць луч-насьць паміж арганізаванымі беларускі-мі асяродкамі ў часта далёкіх ад сябе гарадох Амэрыкі й каардынуюць іхную дзейнасьць. І нарэшце Кангрэсы БАЗА ёсьць найбольшымі й найпаважнейшымі правамі нутранага жыцця аргани-зацыі. Таму, як на кажны мінулы Кан-грэс БАЗА, так і на сьлётні, белару-скае грамадзтва ў Амэрыцы зьвяртае асабліваю ўвагу, спадзяючыся добрых вынікаў ягонай працы.

Галоўная Управа заклікае сяброў БАЗА ўзяць як найкатыўнейшы ўдзел у сьлётнім Кангрэсе БАЗА. Кажны сяб-ра БАЗА, незалежна ад таго, ці ён ёсьць дэлегатом свайго аддзелу ці не, павінен старацца й лічыць сваім гонарам быць на нарадах Кангрэсу БАЗА, калі на го-та раздаюць яму найменшыя магчы-масьці. Госьці й сябры БАЗА не дэле-гаты будучь мець на Кангрэсе голас да-рады.

Вяручы на ўвагу тое, што ў БАЗА згуртаваліся аднабыя беларускай спра-ве суродзічы, трэба спадзявацца, што 7-мы Кангрэс БАЗА належна выканае сваё нацыянальнае й арганізацыйна-грамадзкае заданьне.

Нью Ёрк, травень 1957 г.

Галоўная Управа БАЗА

Дзень незалежнасьці Беларусі ў амэрыканскім Кангрэсе

Найдаўжэй затрымаўся сход над пы-таньнем набыцьця Беларускага Народ-нага Дому ў Нью Ёрку. На сход быў за-прошаны адвакат сп. Джон Фліс, які высьветліў праўны аспект куплі ці па-будовы дому з царквой. Пасля даўгіх дыскусіяў было пастаноўлена набываць дом на імя рэлігійнае карпарацыі пры БАПЦ, сябрамі якое стануцца тыя асо-бы, што дадуць карпарацыі па 500 дал. пазыкі. З гэтай мэтай была выбраная статутыя камісія з трох асобаў для апрацаваньня статуту арганізацыі, а так-сама быў леравыбраны камітэт набыць-ця Беларускага Дому і Царквы ў скла-дзе сяміх асобаў (старшыня камітэту інж. М. Рагуля). На сходзе было скла-дзена на мэту набыцьця беларускае царквы й Народнага Дому 9 тысяч дала-раў у форме доклірацыяў.

◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆

Дзень незалежнасьці Беларусі ў амэрыканскім Кангрэсе

З Амэрыканцаў сваё асьветчаныя скла-ду сёлета ў Кангрэсе ЗША з наго-ды дня незалежнасьці Беларусі кангрэс-мэн з Мічыгану J. D. Dingell. Асьвет-чаныя гэтае надрукаванае ў Кангрэсе-вым Рыкордзе I сэсіі 85 Кангрэсу ЗША пад загалоўкам: «Ўгодкі незалежнасьці Беларусі» (Vol. 103, № 54, бачына А 2540).

Адзначыўшы на пачатку, што «геа-графічнае палажэньне Беларусі нака-навала не гісторыю», кангрэсмэн Dingell коратка прадставіў змаганьне Беларуска-га Народу ў гадох 1917—1920 за волю й сваю дзяржаўнасьць, абвешчаныя не-залежнасьці Беларускай Народнай Рэ-спублікі 25 Сакавіка 1918 году ў Менску й пазьнейшае зьнішчэньне гэтае карот-катрывалае незалежнасьці пераважа-ючай расейска-большавіцкаю сілаю.

У канцы свайго асьветчаныя Dingell сказаў: «...Разьмеры савецкага народа-губства ў Беларусі нячужавыя. Абліча-на, што ад пачатку савецкай акупацыі зьнішчана больш 4,5 мільёнаў Белару-скаў. Крэмль добра ўсьведамляў, што хоць беларускі народ і быў стагодзьдзі-мі паняволены, ён усё-ж здолее заха-ваць сваю нацыянальную самабыт-насьць. І дзеля гэтага, каб забясьпе-чыць сваё панаваньне над гэтым геа-ра-ічным народам, камуністыя спрамаглі-ся дапчэнту вынішчыць беларускае на-цыянальнае пачуцьцё дый падмяніць яго савецкаю культурай.

Гэтым падаецца да ведама беларуска-му грамадзтву на эміграцыі, што з па-чаткам бягучага году прыступіў да дзей-насьці Аддзел ССФ пры ЦБАА ў ЗША. Пытаньне гэтае было ўзгодненае з Га-лоўнай Управай Цэнтралі Беларускіх Акадэміцкіх Арганізацыяў (ЦВАА) й ССФ у Лювэне (Бельгія) у часе майго прабываньня ў Лювэне 25—27 красаві-ка 1956 г.

У працу Аддзелу ўваходзіць наступ-нае:

1) Зьбіраньне задоўжанасьцяў у касу ССФ ад Беларусаў, былых студэнтаў, што свайго часу атрымалі дапамогу ў форме пазыкі з касы ССФ ды якія цяпер жывуць у ЗША, або ў іншых краінах Амэрыкі;

2) Зьбіраньне ахвяраў у касу ССФ ад беларускага грамадства ў Амэрыцы;

3) Даваньне дапамогі дзя студэнтаў студэнтаў у ЗША і ў іншых краінах Амэрыкі, а па магчымасьці і ў іншых краінах Захаду.

Дапамога будзе давацца ў форме па-зыкі з тым, каб Аддзел ССФ мог стала весці сваю дапамаговую акцыю для бе-ларускае студэнцкае моладзі на эмігра-цыі.

Зьбіраньне задоўжанасьцяў у касу ССФ будзе праводзіцца ў першую чар-гу. Сьпіскі, атрыманыя ад скарбніка ССФ пры ЦБАА ў Лювэне паказваюць, што 47 Беларусаў вінаватыя ў касу ССФ больш за тысячу амэрыканскіх далаляў. Зварот гэтае сумы ў касу ССФ дасьць магчымасьць працягваць студыі некаль-кім беларускім студэнтам, што мусілі перарываць свае студыі з матар'яльных прычынаў. Што такія студэнты ёсьць, вельмі вымоўна сьветчыць справаздача канфэрэнцыі ВСТА ад 21-га сьнежня 1956 г., якая адбылася ў Нью Ёрку. З гэтае справаздачы вынікае, што ў ЗША із 58 сяброў Беларускага Студэнцкага Таварыства, 8 студэнтаў перарвалі свае студыі зза матар'яльных цяжкасьцяў, робячы гэтым вялікую шкоду для са-мых студыяў і для агульнае беларускае справы.

У хуткім часе ўсе тыя, што маюць за-доўжанасьць у касу ССФ атрымаюць пэрсанальны ліст-зварот з просьбай зьвярнуць задоўжанасьць у касу ССФ у як найхутчэйшым часе. Вяручы на ўвагу матар'яльны цяжкасьці некаго-рых даўжнікоў, паведамляецца, што задоўжанасьць можна сплываць рата-мі. Магчыма, што некаторыя з задоўжа-ных ня будуць поўнасьці згодныя зь пералікам, прыкладам, былых нямецкіх марак (RM) у амэрыканскіх далалях, про-сіцца тады ўзяць на ўвагу, што зьвер-нутыя грошы будуць выкарыстаныя для пазытыўнае агульнабеларускае спра-вы. Таксама просіцца ўсіх задоўжаных, асабліва тых, што сьняня працуюць у сваім фаху і маюць забясьпечаную бу-дучыню, у дадатак да звароту задоўжа-насьці даць таксама ахвяру на ССФ.

У выпадку калі ня будзе адказу ад задоўжанага ў працягу аднаго месяца, яму будзе высланы другі ліст, заказны, каб быць пэўным, што ліст дойдзе да адрасата. Калі-ж тады ня будзе адказу ў працягу месяца, прозьвішча задоўжа-нага будзе падаана да публічнага веда-ма ў беларускай прэсе. Хоць і ня ду-маем, каб такія выпадкі здарыліся, але ўсё-ж для формальнасьці падаецца гэта да ведама, каб ня было пазьней у гэтай справе непаразуменьняў.

Кажная грашовая справа патрабуе дакладнасьці. Просім перасылаць грош-ны паштовым або банкавым пераказам, які будзе заадно й беспасярэднім пакві-таваньнем. У дадатак да гэтага будзе

Дзень незалежнасьці Беларусі ў амэрыканскім Кангрэсе

насьць. І дзеля гэтага, каб забясьпе-чыць сваё панаваньне над гэтым геа-ра-ічным народам, камуністыя спрамаглі-ся дапчэнту вынішчыць беларускае на-цыянальнае пачуцьцё дый падмяніць яго савецкаю культурай.

«Праз 39 мінулых гадоў Беларускі Народ цяпер ў пад нялюдзкім савецкім тэрорам. І ўсё-ж такі камунізму па до-брай волі ён ніколі ня ўспрыняў. Нясу-пынным пасьцўным супрацьным ды ак-тамі сабатажу гэты геаічны народ вы-казаў сваё запраўднае пачуцьцё да чырвонага рэжыму. Туга за волю ў яго ніколі не пагасла. Пакуль ёсьць на-дзея, дух свабоды не замрэ ў беларускіх сэрцах.

«Дзеля гэтага трэба, каб у ўгодкі не-залежнасьці Беларусі вольны сьвет па-дмацаваў гэтую надзею сваёю парукаю таго, што няўгаснае імкненьне да сва-боды зьнішчыць напэўна чужое пана-ваньне.

«І будзе добра, калі пры гэтай наго-дзе й Амэрыканскі Народ пацьвердзіць Народу Беларускаму тое, што мы не забыліся яго дый што нашыя сумленьні не супакоюцца дагуль, аж ён ізноў ста-не вольным.»

Аддзел Студэнцкага Стыпэндыйнага Фонду пры ЦБАА ў ЗША

высылацца паквітаваньне пасьяла атры-маньня грошай, і кажныя тры месяцы будзе давацца справаздача ў белару-скай прэсе. Атрыманыя грошы будуць зложаныя ў банк на адмысловае кон-та. Будзе вясціся таксама касавае кні-га, кантраляваная адпаведнай камісіяй на просьбу Цэнтралі ССФ прадстаўнікам беларускіх грамадзкіх і студэнцкіх арганізацыяў у ЗША.

Прызнаньне пазыкі будзе рабіцца ад-паведнай камісіяй у якую ўвоўдучь старшыня Аддзелу ССФ у ЗША, стар-шыня Цэнтралі ССФ у Лювэне і прад-стаўнікі ад беларускіх грамадзкіх, на-вуковых і студэнцкіх арганізацыяў у ЗША. Дапамога будзе выплачвацца толькі пасля атрымання пісьмовага забавязаньня звароту яе пасьяла закан-чэньня студыяў і пачатку працы.

Заўвагі да закрапуць пытаньняў бу-дуць з ахвотай прынятыя да ведама.

Др. А. Вярбіцкі

Старшыня Аддзелу ССФ у ЗША

—о—

У БЕЛАРУСКІМ СТУДЭНЦКІМ ТАВАРЫСТВЕ Ў НЬЮ ЁРКУ

У суботу 27 красавіка сёлета ў Бела-рускай Хатцы ў Нью Ёрку др. А. Орса прачытаў для сяброў ВСТА і запроша-ных гасьцей рэфэрат-ўспамін аб Празе Чэскай і беларускіх студэнтах на Прак-кім унівэрсытэце ў часе паміж дзьвюх сусьветных войнаў. Пасля рэфэрату адбылася жывая дыскусія. Было выка-зана пажаданьне, каб такія рэфэраты — перадаваньне вестак з нашае недалёкай мінуўшчыны прадстаўнікім старэйшага пакаленьня цяперашняму беларускаму студэнцтву — наладжваліся часцей.

ПАПРАўКА

У папярэднім 19 нумары «Бацькаў-шчыны» з прычыны карэктарскага не-дагляду ўкраслася прыкраса памылка ў першым радку Фельетону Я. Дудзіцка-га «Падумайце самі...». Там надрукова-на: «Калі я, грамадзяне, пачынаю пра-пагандовую бальшавіцкую лабуду...», а павінна быць: «Калі я, грамадзяне, пачынаю чытаць прапагандовую баль-шавіцкую лабуду...».

ПАВЕДАМЛЕНЬНЕ

Прэзыдыюм і Сакратарыят Рады Бе-ларускае Народнае Рэспублікі гэтым па-ведамляе свой новы адрас:

Rada NBR

P. O. Box 33

Williamsburg Station

Brooklyn 11, New York, USA.

На гэты адрас просіцца накіроўваць карэспандэнцыю.

УВАГА! УВАГА! ВІДАНЬНЕ НАСЬЦЕННАЕ «ПАГОНІ»

ЗБМ у Кліўлэндзе заплывавала вы-даць «Пагоню» вялікага разьмеру на сьцяну. Гэта падаем таму, каб хтось ня выдаў у другім месцы таксама, бо тады быў-бы лішні высілак. Заказы просім слаць тады, калі паявіцца абвестка ў прэсе, што «Пагоня» ўжо выдадзена.

АСАБІСТАЕ

Беларус, кавалер, 38 гадоў; мае свой дом і малую гатоўку. Хацеў-бы пазна-ёміцца зь Беларускай або Украінкай ад-паведнага веку з мэтай жанітва. Про-сьба пісаць на адрас:

Mr. M. Zyngiel,

27, Brandon Place,

Cambridge,

П О Ш У К І

Шукаю сыноў Браніслава й Канстанці-на Рамановіч. Ветліва прашу ўсіх, хто мае пра іх якія-небудзь весткі, паведаміць бацьку:

Jan Ramonowski

97 Kayer St.

Belmont

W. Australia

У В А Г А !

Аляксандар АСТРОЎСКІ!

Падайце свой новы адрас!

На Вашыя пошукі, зьмешчаныя ў «Бацькаўшчыне», адгукнулася двух Ва-шых землякоў.

Лісты для Вас — у адміністрацыі «Бацькаўшчыны».

Беларускі тыднёвік палітыкі, культуры й грамадзкага жыцця.
Выдавец: Уладзімер Бортнік
РЭДАКЦЫЯ КАЛЕГІЯ
Артыкулы, падпісаньня прозьвішчам або ініцыяламі аўтара, не за